

DE LOKALE AANPAK VAN RADICALISERING

Hoe toekomstbestendig is de LIVC R?

Annelies Pauwels (Vlaams Vredesinstituut)

Maarten De Waele (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten)

- De LIVC R – een multidisciplinair overlegplatform waarin casussen van (potentieel) gewelddadig extremisme besproken worden – ontstond op lokaal niveau als antwoord op de Syriëstrijdersproblematiek. Dit overlegplatform is, samen met de Lokale Taskforce uitgegroeid tot de spil van de Belgische veiligheidsstructuur in de preventie en aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.
- Ondanks de inzet vanuit de Vlaamse en federale overheden om de LIVC R te professionaliseren en verankeren, verhinderen enkele drempels het casuoverleg om zich tot een duurzaam, gedragen en performant overlegplatform te kunnen ontwikkelen. Deze nota bespreekt vier aandachtspunten en uitdagingen voor de toekomst:
 - een beperkt draagvlak voor het casuoverleg bij sociale partners;
 - de steeds evoluerende context van gewelddadig extremisme;
 - de nood aan evaluatie van de (werking van de) LIVC R;
 - de nood aan structurele verduurzaming van de LIVC R en overdracht van opgedane kennis.
- De huidige verminderde urgentie van gewelddadig extremisme biedt ruimte voor de nodige beleidsreflectie over en praktijkverdieping van de LIVC R. Deze nota bevat enkele reflectiepunten en richtingwijzers die overheden en hun partners kunnen helpen bij deze moeilijke taak. In deze oefening moet een delicate afweging gemaakt worden tussen twee terugkerende spanningsvelden:
 - Inzetten op professionalisering en tegelijkertijd voldoende ruimte laten voor experimenteren: een cruciale voorwaarde om de ontwikkeling van goede praktijken, kennis, en vaardigheden en ervaring in een relatief nieuw onderzoeks- en praktijkdomein mogelijk te maken;
 - Het bevorderen van de lokale regierol wat betreft de invulling en uitvoering van het overlegplatform, maar tegelijk de lokale besturen en hun partners voorzien van voldoende bovenlokale ondersteuning en sturing die cruciaal zijn om de toekomstige uitdagingen het hoofd te bieden.

Inleiding

De Lokale Integrale Veiligheidscellen - Radicalisme, Extremisme en Terrorisme (LIVC R) vormen de spil van de lokale aanpak van radicalisering in België. Dit beleidsinstrument ontstond een vijftal jaar geleden in de context van de Syriëstrijdersproblematiek: het plotse vertrek van tientallen jongeren naar Syrië en Irak om er te strijden aan de zijde van extremistische groeperingen deed enkele lokale besturen aan de alarmbel trekken. De burgemeesters van enkele betrokken gemeenten, zoals Vilvoorde en Antwerpen, werkten individuele begeleidingsprogramma's uit om radicalisering bij individuen zo vroeg mogelijk te signaleren en tegen te gaan. Sindsdien is wat op lokaal niveau werd geïnitieerd verder ontwikkeld tot een beleidsinstrument dat integraal deel uitmaakt van de uitgebreide veiligheidsstructuur van België. Deze *multi-agency*-overlegplatforms - waarbij verschillende lokale partners rond de tafel zitten om casussen van gewelddadig extremisme te bespreken, en indien nodig de besproken individuen van begeleiding te voorzien - zijn vandaag aanwezig in de meeste Belgische steden en gemeenten.

Tegelijk zorgt het multidisciplinaire casuoverleg ook voor enkele vraagtekens en controverse. In sommige gevallen hebben socio-preventieve actoren, zoals (jeugd)welzijnswerkers en onderwijsprofessionals, hun bezorgdheden geuit over hun betrokkenheid bij een 'veiligheids-georiënteerd' casuoverleg en ervoor gekozen niet deel te nemen aan het overleg. De aandacht voor vroegdetectie, maar ook de vraag om zorgwekkende signalen met andere deelnemers aan het overleg te delen, zou hun beroepsgeheim schenden en ook de vertrouwensband met hun cliënten kunnen schaden.¹

In sommige gevallen hebben socio-preventieve actoren, zoals (jeugd)welzijnswerkers en onderwijsprofessionals, hun bezorgdheden geuit over hun betrokkenheid bij een 'veiligheids-georiënteerd' casuoverleg en ervoor gekozen niet deel te nemen aan het overleg.

De ruimte die aan lokale besturen werd gelaten om de LIVC R zelf invulling te geven, resulteerde ook in een lappendeken aan verschillende praktijken. De lokale overlegtafels verschillen bijvoorbeeld onderling wat betreft hun structuur, organisatie en werking.² Dit vertaalt zich in vragen over eventuele goede praktijken of over de lessen die we uit deze verscheidenheid kunnen trekken. De lokale invulling maakt ook het spanningsveld duidelijk dat bestaat tussen de vraag naar lokale autonomie en de nood aan bovenlokale sturing en kader. De Vlaamse en federale overheden worstelen nog met hoe ze lokale besturen best ruimte bieden om de overlegtafel uit te werken op basis van de lokale context en noden, maar toch kunnen voorzien van voldoende ondersteuning en omkadering.

Daarnaast is de problematiek die aanleiding gaf tot het ontstaan van het overlegplatform ondertussen sterk geëvolueerd: lokale besturen worden nu niet langer geconfronteerd met

de vertrekkersproblematiek, maar wel met de re-integratie van terugkeerders en geradicaliseerde ex-gedetineerden, met andere vormen van extremisme zoals rechts- en links-extremisme, en met soms problematische radicalisering bij 5G-tegenstanders en binnen antivax- en anti-overheidsbewegingen. Zijn de overlegtafels in hun huidige opzet ook geschikt voor de aanpak van deze uitdagingen, of is het beter om ze aan te passen?

Zowel de Vlaamse als de federale overheid heeft aangegeven verder in te willen zetten op het lokale casuoverleg. Hoe kunnen ze ervoor zorgen dat de LIVC R duurzaam, performant en gedragen is, en dit in een veranderende context van gewelddadig extremisme? Deze nota zoekt een antwoord op die

vraag door te bekijken met welke uitdagingen, obstakels en aandachtspunten het casusoverleg wordt geconfronteerd, en door aanknopingspunten te bieden om het beleidsinstrument te verbeteren en verduurzamen. De acute veiligheidsproblematiek die enkele jaren geleden aanleiding gaf tot het ontstaan van de LIVC R is nu wat gaan liggen. De huidige verminderde urgentie van gewelddadig extremisme biedt dan ook ruimte voor overheden en hun partners om aandacht te besteden aan het professionaliseren van het multidisciplinair casusoverleg voor de preventie van radicalisering. We bekijken in deze nota echter niet of de LIVC R een effectief of efficiënt beleidsinstrument is om de radicaliseringsproblematiek het hoofd te bieden; de evaluatie van het instrument zelf is een complex vraagstuk dat buiten de vraagstelling van deze nota valt.

De nota is als volgt opgebouwd: (i) eerst schetsen we het ontstaan, de ontwikkeling en de context van de LIVC R tot nu toe, met aandacht voor zowel het pionierswerk dat op lokaal niveau sinds 2012 werd verricht als voor de inspanningen van de federale en de Vlaamse overheden om het casusoverleg te professionaliseren en te verankeren in het uitgebreide anti-radicaliserings- en anti-terreurbeleid; en (ii) vervolgens bespreken we vier aandachtspunten en uitdagingen voor de toekomst van het casusoverleg. We gaan hierbij voort op de uitdagingen die naar voren kwamen in recente onderzoeken en bevragingen over de lokale aanpak van radicalisering.³

Context en schets van de LIVC R

In dit eerste deel schetsen we hoe het platform is ontstaan en hoe het zich de voorbije jaren heeft ontwikkeld. We besteden in het bijzonder aandacht aan de theoretische onderbouwing van het multidisciplinair overlegplatform en aan de manier waarop de LIVC R aansluit bij praktijken in andere landen; de belangrijkste beleidskeuzes en -stappen die genomen werden met zicht op de ontwikkeling en verankering van het overlegplatform; en de uitdagingen waarmee de uitbouw van de LIVC R de voorbije jaren geconfronteerd werd.

In deze ontstaanscontext zijn twee fases te onderscheiden. In een eerste fase werd vooral op lokaal niveau pionierswerk verricht door enkele gemeenten of steden die geconfronteerd werden met radicaliseringsproblematieken. In een tweede fase, de professionaliseringsfase, werd vooral aandacht besteed aan het verankeren, in regelgeving gieten en uitbreiden van het platform. In deze tweede fase spelen de federale en regionale overheden een sturende rol.

Pionieren op het lokale niveau

De LIVC R werd opgezet in een context van maatschappelijke onrust die ontstond naar aanleiding van de Syriëstrijdersproblematiek. Sinds 2012 werden enkele lokale besturen geconfronteerd met het soms plotse vertrek van groepjes jongeren naar Syrië en Irak. Daar wilden zij zich aansluiten bij extremistische bewegingen, zoals de Islamitische Staat of al-Nusra. De jongeren kwamen grotendeels uit enkele steden en gemeenten, die dan ook in actie schoten om op de problematiek een antwoord te bieden. Steden zoals Vilvoorde,

Maaseik, Mechelen^a en Antwerpen startten lokaal een overleg op en gingen ook onderling in overleg om hun aanpak te bespreken.⁴ In de uitbouw van een lokaal antwoord op de radicalisering van jonge burgers werd ook naar andere landen gekeken; enkele Scandinavische landen hadden bijvoorbeeld reeds in het verleden lokale overlegplatforms opgezet om vroegere golven van gewelddadig extremisme of andere criminaliteitsproblematieken aan te pakken.⁵

Dit lokale initiatief werd niet veel later ook ondersteund door zowel de federale als de Vlaamse overheden. Zo werd het overlegplatform bekrachtigd op het federale niveau en geïntegreerd in de nieuw uitgewerkte veiligheidsstructuur zoals voorzien in het federale actieplan Radicalisme (Plan R). Een omzendbrief van de ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie uit 2015, gericht op het versterken van de uitwisseling van informatie en de opvolging van de Belgische buitenlandse terroristische strijders, bevestigde het lokale casuoverleg en doopte het om tot 'Lokale Integrale Veiligheidscel – LIVC'.⁶

Ook de Vlaamse overheid ondersteunde het lokale pionierswerk. Zo maakte zij in het kader van het Vlaams actieplan uit 2015 projectfinanciering vrij voor de ondersteuning van de lokale regierol in de aanpak van radicalisering, waaronder het uitbouwen van een LIVC R. Negen steden en gemeenten die met radicaliseringsproblematieken geconfronteerd werden, ontvingen hiervoor financiële ondersteuning.⁷ De Vlaamse overheid maakte ook financiering vrij voor de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) om lokale besturen te ondersteunen bij de bovenlokale afstemming, kennisuitwisseling en expertiseontwikkeling.⁸

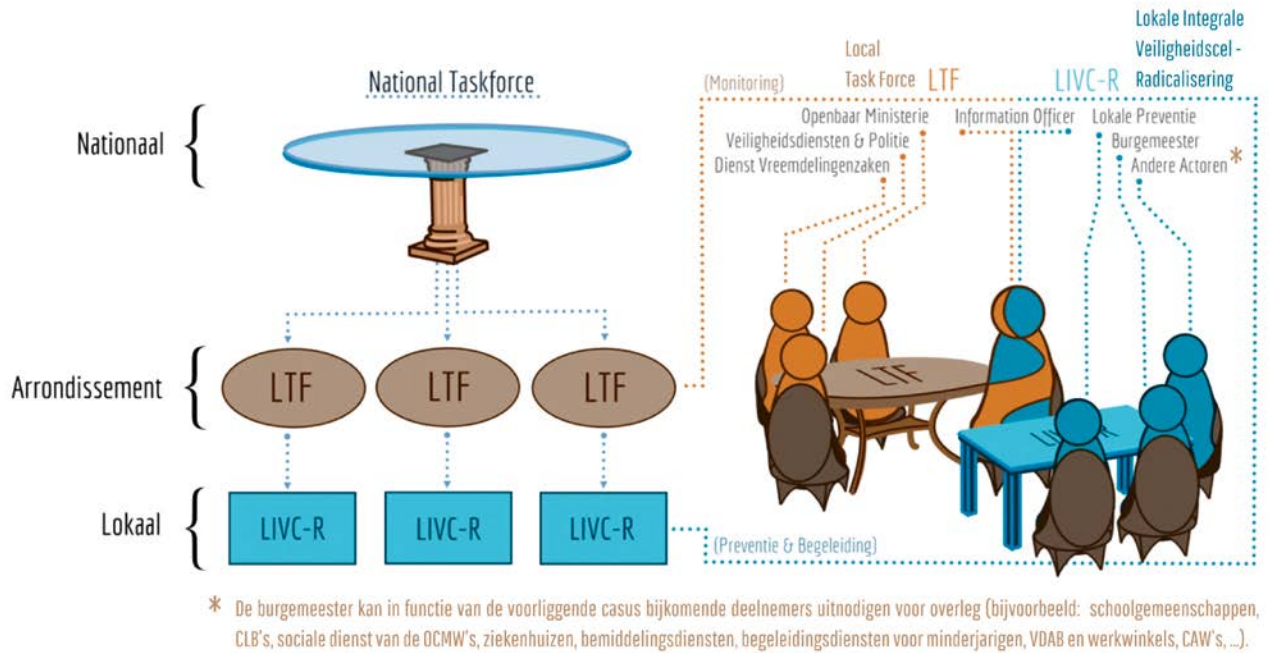
Een *multi-agency*-aanpak wordt in de literatuur een veelbelovende praktijk geacht om met de complexiteit van het radicaliseringsproces en de veelheid aan beïnvloedende factoren ervan om te gaan. Multidisciplinaire samenwerking is ook zinvol in de omgang met verschillende vormen van extremisme. Dit kan verklaren waarom er vanuit zowel het lokale en regionale als het federale niveau zo sterk werd ingezet op de uitbouw van een multidisciplinair overlegplatform. De multidisciplinaire en -institutionele aanpak van de LIVC R, waarbij verschillende disciplines en actoren rond de tafel zetelen, blijkt zinvol om eventueel zorgwekkende signalen van radicalisering te bespreken vanuit verschillende perspectieven en zo ook beter zicht te krijgen op de verschillende levensdomeinen van de persoon in kwestie.⁹ De persoonsgerichte aanpak in het overlegplatform zorgt voor aansluiting bij de geïndividualiseerde noden die aan de basis liggen van radicalisering. Tot slot sluit het leggen van het zwaartepunt

Multidisciplinair werken in het kader van de preventie van radicalisering is een veelbelovend concept maar de uitbouw ervan stuit in de praktijk vaak op heel wat uitdagingen.

bij het lokale niveau aan bij inzichten uit de literatuur die wijzen op het belang van een lokale context in het radicaliseringsproces: individuen of groepen radicaliseren vaak op basis van onderliggende factoren, omstandigheden en motivaties op het lokale niveau.¹⁰ Een lokale aanpak is ook zinvol, omdat lokale actoren best geplaatst zijn om zorgwekkende ontwikkelingen tijdig te signaleren en erop te reageren.¹¹

Multidisciplinair casuoverleg in het kader van de preventie van radicalisering mag dan in theorie veelbelovend zijn, de uitbouw ervan stuit in de praktijk vaak op heel wat uitdagingen.¹² Dit was niet anders bij de uitbouw van de LIVC's R. Verschillende van deze knelpunten hebben betrekking op het samenbrengen van actoren vanuit verschillende werkdomeinen rond de overlegtafel.

^a De stad Mechelen werd niet geconfronteerd met Syriëstrijders maar was wel één van de pionierssteden bij de uitwerking van het lokale overlegplatform.

Afbeelding: ©Vlaams Vredesinstituut

In de LIVC R kunnen naast de burgemeester (of zijn vertegenwoordiger) en de gemeentelijke preventieambtenaar ook lokale maatschappelijke actoren zetelen, zoals vertegenwoordigers van scholengemeenschappen, CLB's, VDAB, alsook jeugdwerkers, maatschappelijk werkers en andere hulpverleners. Een cruciale deelnemer aan de overlegtafel is ook de *information officer*, een vertegenwoordiger van de lokale politie. Hij of zij maakt de brug naar de Lokale Taskforce, een andere overlegtafel waarin voornamelijk veiligheidsactoren zetelen^a en die dan ook vanuit een veiligheidsperspectief instaan voor de repressieve opvolging van geradicaliseerde personen.¹³

Het samenbrengen van verschillende perspectieven is een meerwaarde van een multidisciplinair overlegplatform, maar in de praktijk zorgde het ook voor heel wat uitdagingen. Zo werd de werking van sommige LIVC's R verhinderd omdat deelnemers verschillende visies en referentiekaders hanteerden. Uiteenlopende visies, bijvoorbeeld over wat wordt verstaan onder 'radicalisering', of over de beïnvloedende factoren van het radicaliseringsproces en hoe dit proces

best voorkomen wordt, wierpen vaak een drempel op voor een efficiënt casuoverleg. Zo werd wat één gesprekspartner als radicaal beschouwde, door een ander als een orthodoxe levensbeschouwing gezien.¹⁴ Of waar sommigen het radicaliseringsproces vooral terugleidden tot religieuze invloeden, kwamen zorgwekkende signalen over radicalisering voor anderen eerder voort uit achterliggende problematieken. Het samenbrengen van verschillende perspectieven leidde in de praktijk tot heel wat onenigheden en tegenstellingen; een respondent die bevestigd werd in een onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut noemde het multidisciplinair casuoverleg dan ook "een soort georganiseerd conflict", met andere woorden: een overleg waar de tegenstellingen in visies over gewelddadig extremisme blijven opspelen.¹⁵

Verschiedende overlegtafels ondervonden ook uitdagingen wat betreft informatie-uitwisseling tussen de gesprekspartners, een belangrijke voorwaarde voor een adequate werking van de multidisciplinaire overlegtafel. Zorgen om het beroepsgeheim belemmerden vaak het delen van informatie in het kader van de LIVC R. Deze zorgen

a Al deze actoren hebben een veiligheidsmachtiging, wat wil zeggen dat ze vanwege hun functie toegang hebben tot geclassificeerde informatie.

werden vooral geuit door deelnemers van socio-preventieve diensten (bijvoorbeeld praktijkwerkers uit de jeugd-, onderwijs- en de welzijnssector), maar ook sommige rechtshandavings- en veiligheidsactoren aarzelden om informatie te delen, bijvoorbeeld vanwege de veiligheidsgevoeligheid van de informatie, of uit bezorgdheid dat het (lopende) politieoperaties of gerechtelijke onderzoeken zou kunnen schaden.¹⁶ Naast kwesties rond het beroepsgeheim, vormde voor socio-preventieve actoren ook de vertrouwensband met cliënten vaak een belemmering om deel te nemen aan discussietafels. Deze vertrouwensrelatie speelt een belangrijke rol in het werk van bijvoorbeeld professionals in zorgverstrekkende diensten en kan geschonden worden als zij informatie delen met andere partners rond de tafel.¹⁷

Moeilijkheden rond multidisciplinaire samenwerking kwamen in sommige gevallen ook voort uit de samenkomst van verschillende 'bedrijfsculturen', in het bijzonder wat betreft preventief- en repressief-georiënteerde diensten. Socio-preventieve actoren richten hun werk voornamelijk op het begeleiden en bieden van ondersteuning aan cliënten, terwijl rechtshandavings- en veiligheidsactoren zich voornamelijk bezighouden met risicobeperking.¹⁸ Dit spanningsveld komt duidelijk aan bod in de LIVC's R: hier worden voornamelijk zaken besproken vanuit veront-rusting, waardoor het uitgangspunt niet het belang en het welzijn is van de persoon in kwestie, maar het risico op geweldpleging.¹⁹ Dit leidde in de prak-

tijk tot bezorgdheden bij socio-preventieve actoren over instrumentalisering van de eigen hulpverlening in het kader van vroegdetectie, en vertaalde zich in terughoudendheid om aan de overlegtafel deel te nemen.

Moeilijkheden rond multidisciplinaire samenwerking kwamen in sommige gevallen ook voort uit de samenkomst van verschillende 'bedrijfsculturen', in het bijzonder wat betreft preventief- en repressief-georiënteerde diensten.

Ten slotte vormden ook praktische zaken een belemmering in de werking van enkele LIVC's R. Structurele deelname aan het casusoverleg is vaak tijden middelenintensief, wat extra druk legde op reeds bestaande tekorten in personeel en middelen bij in het bijzonder socio-preventieve sectoren.²⁰

Aandacht voor professionalisering en verankering

Het vertalen van een veelbelovend concept naar de praktijk was dus alvast geen gemakkelijke opdracht. De opstart van de overlegtafels, zoals die in de praktijk eerder al in Scandinavische landen tot stand waren gekomen, verliep in België slechts moeizaam. Het heeft in veel gemeenten heel wat tijd en moeite gekost om verschillende partners bij het multidisciplinaire overleg te betrekken.²¹ Deze moeizame opstart is deels verklaarbaar vanuit de veiligheidscontext waarin het overleg ontstond: deze context vereiste snel schakelen, ook al was er tot dusver geen degelijk kader ontworpen om een dergelijke multidisciplinaire aanpak mogelijk te maken. Pas in een tweede fase van

De moeizame opstart in veel gemeenten heeft ook te maken met de veiligheidscontext waarin het overleg ontstond. Deze vereiste snel schakelen, ook al was er tot dan geen degelijk kader ontworpen om een dergelijke multidisciplinaire aanpak mogelijk te maken.

professionalisering werd echt een juridisch en beleidsmatig kader voor de LIVC R opgezet. In deze tweede fase werden dan ook enkele overheidsinitiatieven genomen en beleidskeuzes gemaakt om de uitbouw van het casusoverleg verder te ondersteunen.

Een eerste focus lag op het wettelijk verankeren van het overlegplatform. Een belangrijke rol op dit vlak speelt de federale regeling van 2018 die de LIVC R een wettelijke basis geeft en in de concrete veiligheidsstructuur van Plan R plaatst. Een belangrijk aandachtspunt in deze wet is ook de kwestie van het beroepsgeheim. De wet maakt het mogelijk voor deelnemers aan de overlegtafel om hun beroepsgeheim in het kader van informatie-uitwisseling te doorbreken, door de verbinding te maken met artikel 458ter van het Strafwetboek.

Deze verheldering van de kwestie van het beroepsgeheim nam de bezorgdheden over het doorbreken van het beroepsgeheim slechts gedeeltelijk weg. Deelnemers aan de gesprekstafel die onder regionale bevoegdheid vallen – in België zijn de gewesten verantwoordelijk voor de meeste preventieve beleidsdomeinen – waren van mening dat er een aantal onduidelijkheden bleven bestaan in de regelgeving.²² Om deze reden keurde ook de Vlaamse Regering in 2021 een decreet goed om het juridisch kader voor de werking van de LIVC R te vervolledigen. Dit decreet machtigt leden van Vlaamse diensten en voorzieningen – die vaak een vertrouwensfunctie vervullen en gebonden zijn aan het beroepsgeheim – om deel te nemen aan overlegplatforms in het kader van de LIVC R en bepaalt de modaliteiten waaronder ze kunnen participeren. Het LIVC R als overlegstructuur en de regelgeving rond het beroepsgeheim werd vervolgens nogmaals bevestigd in een recent arrest van het grondwettelijk hof.²³

Uit een bevraging bij de Vlaamse steden en gemeenten blijkt dat, terwijl in 2016 nog maar net iets meer dan de helft van de bevroagde lokale besturen een LIVC R had opgestart, dit aantal in 2020 gestegen was naar 85%.

De overheid werkte, behalve aan de wettelijke verankering van de overlegstructuur, ook aan een sterke uitbreiding van de LIVC's R over heel België. De voornoemde federale wet uit 2018 legde namelijk ook een verplichting op aan alle steden en gemeenten om een casusoverleg op te zetten. Het kleine aantal pionierssteden dat enkele jaren eerder een overlegplatform had opgestart, is dan ondertussen ook sterk uitgebreid over heel het land. Uit een bevraging bij de Vlaamse steden en gemeenten blijkt dat, terwijl in 2016 nog maar net iets meer dan de helft van de bevroagde lokale besturen een LIVC R had opgestart, dit aantal in 2020 gestegen was naar 85%.²⁴ Voorlopig zijn iets meer dan 300 LIVC's R actief in België, die instaan voor ongeveer 480 gemeenten.²⁵ Ook de Vlaamse Regering verhoogde, in het kader van haar nieuwe

actieplan uit 2021, haar financiële steun aan lokale gemeenten in de strijd tegen radicalisering aanzienlijk, onder meer voor de uitbouw van hun LIVC's R.²⁶

In deze tweede fase werden ook enkele overheidsinitiatieven genomen om het veiligheidsperspectief van de LIVC R wat te temperen.

Vanaf het begin was het overlegplatform sterk onderhevig aan een focus op veiligheid terwijl het de preventie van radicalisering en begeleiding van geradicaliseerde individuen als doel heeft. Deels kwam dat doordat de verankering van het overlegplatform in eerste instantie van op het federale niveau gebeurde en vanuit het initiatief van de veiligheidsdiensten en het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD). Het platform reflecteerde dan ook sterk de toen gespannen veiligheidscontext, in het bijzonder naar aanleiding van de Syriëstrijdersproblematiek maar ook enkele terroristische aanslagen gepleegd in België of door Belgen.²⁷ Zo lag in de omzendbrief uit 2015, bijvoorbeeld, de focus voornamelijk op de informatie-uitwisseling en opvolging van

Foreign Terrorist Fighters (FTF's) met het oog op de maximale beveiliging van de samenleving. Vroegsignalering en socio-preventieve begeleiding kwamen in deze omzendbrief minder aan bod. Preventieve actoren werden ook pas in een later stadium betrokken bij de in het kader van het federale Plan R uitgewerkte veiligheidsstructuur. Bij dit federale initiatief, dat nochtans een integrale benadering van radicalisering beoogt, werden bijvoorbeeld zowel de regionale overheden, die instaan voor de meeste preventieve bevoegdheden, als het lokale veld (i.e., lokale veiligheidsactoren, lokale besturen en sociale actoren) niet betrokken. Deze sterke veiligheidsfocus beïnvloedde ook hoe lokale actoren de LIVC R percipieerden als een veiligheids-georiënteerd overlegplatform.

Om de prevalerende veiligheidsfocus wat te temperen, werden in deze tweede fase enkele initiatieven genomen. Zo werd in een tweede omzendbrief uit 2018 de nadruk gelegd op het tweeledige doel van de LIVC R, met name begeleiding en vroegdetectie. De aandacht ligt in deze omzendbrief ook specifiek op de socio-preventieve of curatieve actoren. Ten slotte wordt zeer sterk benadrukt dat het openbaar ministerie, veiligheids- en inlichtingendiensten niet in de LIVC R mogen zetelen om zo te voorkomen dat het veiligheids-perspectief de overhand krijgt. De link met veiligheidsgerichte actoren wordt uitsluitend voorzien via de *information officer* van de lokale politie. Dit laatste aspect wordt vervolgens ook ten stelligste benadrukt in zowel de leidraad van het OCAD als de federale wet over de LIVC R uit 2018.²⁸

Ook op lokaal niveau lijkt er in dezelfde periode sprake van een zekere mate van professionalisering in de werking van de LIVC's R van verschillende gemeenten. Zo blijkt in heel wat gemeenten een grotere kennisbasis in en over de LIVC R

aanwezig, in het bijzonder wat betreft kwaliteitsvol multidisciplinair samenwerken (bijvoorbeeld procedures voor informatie-uitwisseling binnen en tussen instanties, taken- en rolverdeling, en samenwerkingsdynamieken), alsook over het begrip radicalisering. Gemeenten ondervinden over het algemeen ook minder moeilijkheden wat betreft de opstart en uitwerking van een LIVC R. Een bevraging in 2020 door de VVSG bij Vlaamse steden en gemeenten toont aan dat, terwijl twee jaar eerder nog twee van de drie gemeenten moeilijkheden ondervonden bij de opstart en uitwerking van het casusoverleg (bijvoorbeeld een gebrek aan een juridisch kader voor het delen van informatie, of moeilijkheden om de regierol op te nemen), vandaag de grootste uitdagingen vooral andere kwesties betreffen, in het bijzonder de weinige casussen en de moeilijkheid om de LIVC R actief te houden.²⁹

Twee jaar geleden ondervonden nog twee van de drie gemeenten moeilijkheden bij de opstart en uitwerking van het casusoverleg; vandaag zijn de grootste uitdagingen vooral de weinige casussen en de moeilijkheid om de LIVC R actief te houden.

In de LIVC R wordt daarnaast ook steeds vaker gewerkt met een afsprakenkader voor de samenwerking. Het hanteren van

duidelijke afspraken rond taken en rolverdeling is een belangrijke sleutelfactor voor het al dan niet efficiënt werken van een *multi-agency*-aanpak.³⁰ Zo hebben bijna de helft van de gemeenten een kader opgesteld, waarin afspraken staan rond het delen van informatie, de manier om een casus aan te brengen, eigenaarschap van informatie, bronbescherming, enzovoort. Vier jaar geleden had nog maar 1 op 4 gemeenten zo'n intern protocol tussen de diverse actoren binnen de LIVC R opgesteld.³¹ De ondersteuning van de VVSG aan steden en gemeenten heeft een belangrijke rol gespeeld voor de kennisopbouw in en over de LIVC R. Zo heeft de VVSG onder meer een draaiboek ontwikkeld en biedt ze ondersteuning bij de uitwerking van de LIVC R op maat van lokale besturen.³²

Vier uitdagingen voor de toekomst van de LIVC R

In het eerste deel hebben we kort de ontstaanscontext, werking en enkele belangrijke knelpunten van de LIVC R beschreven. We zagen dat er in deze eerste jaren reeds heel wat dingen in beweging werden gezet. Zo groeide de LIVC R uit van een lokaal-ontstaan initiatief naar een federaal beleidsinstrument dat samen met de LTF spil uitmaakt van de Belgische veiligheidsstructuur in de preventie en aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme. Bijna alle Belgische gemeenten beschikken ondertussen dan ook over een multidisciplinair overlegplatform. De voorbije jaren werd ook een juridisch en beleidskader opgezet dat de LIVC R moet ondersteunen en dat ook enkele prangende vraagstukken in het overleg zou moeten hebben uitgeklaard, zoals de kwestie van het beroepsgeheim. Er werden ook tools ter beschikking gesteld om lokale gemeenten te ondersteunen in de uitbouw van hun casusoverleg, waaronder richtlijnen en draaiboeken, vormingen en opleidingen, alsook financiële ondersteuning.

Met welke uitdagingen, obstakels en aandachtspunten wordt het casusoverleg nu nog geconfronteerd? In dit deel bespreken we vier aandachtspunten en uitdagingen voor de toekomst die naar voren kwamen in recente onderzoeken en bevragingen over de lokale aanpak van radicalisering. Zowel de Vlaamse als de federale overheden wensen het overlegplatform immers verder uit te dragen als sleutelement in de aanpak van radicalisering. Nu de aanvankelijke urgentie wat gaan liggen is, maken beleidsmakers op de verschillende niveaus best gebruik van deze ruimte om de reeds ingezette professionalisering verder uit te werken en

aandacht te besteden aan deze specifieke uitdagingen.

Beperkt draagvlak voor het casusoverleg bij sociale partners

Een eerste belangrijke uitdaging is de gematigde gedragenheid van de LIVC R bij (sommige) socio-preventieve sectoren en diensten. Dit weerspiegelt zich in een zichtbare terughoudendheid van sociale partners om deel te nemen aan het lokaal casus-

overleg. De beoogde multidisciplinaire overlegtafel, waaraan een brede waaier aan relevante actoren deelneemt, heeft bijvoorbeeld in de praktijk vaak plaats gemaakt voor een minimale bezetting. Dit druist in tegen de meerwaarde van een multidisciplinaire overlegtafel, namelijk dat alle

deelnemers toegang krijgen tot expertise en middelen die aanwezig zijn in andere agent-schappen rond de tafel.³³ Het multidisciplinaire karakter maakt het mogelijk om casussen vanuit verschillende perspectieven te bespreken en indien nodig een begeleidingstraject uit te bouwen dat rekening houdt met de verschillende leefdomen van de besproken persoon. Maar multidisciplinariteit is ook zinvol voor vroegdetectie: actoren vanuit verschillende sectoren kunnen zorgwekkende signalen rond radicalisering melden, zodat men over een breder blikveld op de radicaliseringsproblematiek beschikt.

In de praktijk lijkt het multidisciplinaire karakter van de LIVC R echter wat verbleekt. De meeste (Vlaamse) gemeenten houden namelijk vast aan de minimale bezetting in hun casusoverleg, zoals bepaald in de wet over de LIVC R uit 2018.³⁴ Deze wet gaf gemeenten de mogelijkheid om het casus-

De beoogde multidisciplinaire overlegtafel, waaraan een brede waaier aan relevante actoren deelneemt, heeft in de praktijk vaak plaats gemaakt voor een minimale bezetting.

overleg naar lokaal aanvoelen vorm te geven, maar stelde wel dat minstens de burgemeester, de korpschef (of hun vertegenwoordigers) en de gemeentelijke preventieambtenaar aanwezig moeten zijn. In een groot deel van de gemeenten is het resultaat dat andere actoren (met uitzondering van het OCMW)³⁵ niet deelnemen. De LIVC's R zijn dan bijgevolg geen overleg waaraan een brede waaier aan socio-preventieve actoren deelneemt, zoals jeugdwerkers, CLB's, VDAB, of andere hulpverleners.

Daarnaast blijkt ook dat casussen ter bespreking in de LIVC R vooral door veiligheidsactoren worden ingebracht. Een bevraging van de VVSG toont aan dat gemeenten vooral zicht krijgen op radicalisering in hun gemeente via de rapportage van de lokale politie en informatie door veiligheidsdiensten.³⁶ Er is ook een daling merkbaar van gemeenten die signalen van radicalisering ontvangen van socio-preventieve actoren.³⁷

Ook blijkt dat in sommige LIVC's R de perceptie leeft dat doorverwijzingen tussen de twee platforms vooral vanuit de LTF naar de LIVC R gebeuren in plaats van andersom.³⁸ Dit kan er in positieve zin op duiden dat men in het kader van de LTF's beseft dat individuen nood hebben aan begeleiding, en dat dus een repressieve aanpak niet voldoet. Ook kan het zijn dat als gevolg van de begeleiding in de LIVC R een verdere repressieve opvolging in de LTF niet meer nodig wordt geacht. Maar het lage aantal doorverwijzingen vanuit de LIVC R naar de LTF kan ook wijzen op een gebrek aan vertrouwen binnen de LIVC R om informatie door te spelen aan de LTF (of een gebrekkig vertrouwen van socio-preventieve actoren om casussen aan te brengen *tout court*).

Er zijn dus signalen dat de socio-preventieve actoren nog niet op een optimale wijze betrokken zijn bij de LIVC's R. Wat kan deze terughoudendheid van de sociale partners verklaren? Heel wat van de voornoemde bezorgdheden zijn nog steeds aanwezig, voornamelijk als het gaat om het risico op instrumentalisering van de hulpverlening, een

mogelijke vertrouwensbreuk met cliënten, de druk op het beroepsgeheim van de hulpverlener en onduidelijkheden wat betreft de regelgeving hieromtrent.³⁹ Maar ook de extra druk die een deelname met zich meebrengt op de reeds bestaande tekorten aan middelen en personeel in hulpverleningssectoren spelen een rol. Een gebrekkige deelname en wil om informatie te delen vanuit socio-preventieve actoren kan eveneens verklaard worden door de top-down benadering waarmee de wet LIVC R tot stand kwam. De wet die tot doel had om gemeenten te verplichten om een LIVC R op te richten werd op geen enkele manier afgestemd met de lokale besturen en socio-preventieve actoren. Bovendien zorgt het veiligheidsjargon in de wetgeving met begrippen zoals 'detectie' en 'opvolging' niet meteen voor een draagvlak voor hulpverleners om informatie te delen met veiligheidsactoren.

Indien de LIVC R in veel gemeenten beperkt blijft tot een politieel-bestuurlijk overleg waaraan sociale partners niet deelnemen, heeft dit een mogelijke impact op het tweeledige doel van het casuoverleg. Dit belemmert het zicht op signalen van radicalisering die zich op lokaal vlak voordoen. Daarnaast zijn socio-preventieve actoren heel belangrijk in de uitwerking van een veelzijdig begeleidingstraject, wat nodig is om op de vaak brede noden van geradicaliseerde personen in te spelen.

Als overheden socio-preventieve actoren willen blijven betrekken, is het – gelet op de huidige verminderde urgentie – een gepast moment om hieraan te werken. Wat kunnen overheden doen om een brede lokale beleidspraktijk in de LIVC R beter te ondersteunen? Een belangrijke stap werd reeds gezet met het decreet dat de Vlaamse Regering in mei 2021 goedkeurde: dit decreet machtigt deelnemers die onder de Vlaamse bevoegdheid vallen, zoals veel socio-preventieve actoren, tot deelname aan de LIVC R. Het decreet breidt dus de wettelijke regeling inzake het beroepsgeheim uit naar deze deelnemers. Recent onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut toont echter aan dat een

wettelijke verduidelijking van het beroepsgeheim een noodzakelijke maar niet voldoende voorwaarde is voor een doeltreffend casusoverleg. Het is ook belangrijk om te werken aan een duidelijk afsprakenkader, een gemeenschappelijk referentiekader, en een goede vertrouwensdynamiek tussen de verschillende partners.⁴⁰

Overheden zouden inspanningen kunnen leveren om de verschillende betrokken partners bij een LIVC R te laten nadenken over gemeenschappelijke visies, zowel met betrekking tot de betekenis van 'radicalisering' als over multidisciplinair samenwerken.⁴¹ Gesprekspartners kunnen bijvoorbeeld bespreken welke casussen in het overleg behandeld zullen worden, wat het gezamenlijke doel is van en de gebruikte werkwijze in het overleg, en welk resultaat ze beogen met de overlegtafel.⁴² Vanuit het terrein wordt ook de idee geopperd dat er vanuit de overheid beleidsmatig dient nagedacht te worden over een aantal basisregels en indicatoren voor een kwaliteitsvolle multidisciplinaire aanpak.⁴³ Wat is er minimaal vereist? Wat zijn de criteria om een casus al dan niet aan de overlegtafel te bespreken? Welke richtlijnen kunnen constructieve verhoudingen tussen verschillende deelnemers bewerkstelligen? Een basiskader dat een antwoord biedt op deze vragen rond multidisciplinair werken kan verder bouwen op lessen uit de verschillende multidisciplinaire overlegtafels die in een aantal domeinen op lokaal niveau werden opgezet – zoals de aanpak van jonge veelplegers, intrafamiliaal geweld, kindermishandeling, of psychologische problemen – en kan tegelijk als leidraad dienen om de werking in diezelfde overlegtafels verder te ondersteunen.

Een belangrijk aandachtspunt is om lokale en sectorale noden vanuit een bottom-up-benade-

ring mee te nemen in de verdere uitwerking van het casusoverleg. Dit kan helpen om alsnog een breder draagvlak te creëren voor de werking van de LIVC R. De totstandkoming van het Vlaamse decreet LIVC R toont aan hoe overheden de diverse belangen en bezorgdheden van de betrokken partners kunnen meenemen in hun beleidsuitwerking. De Vlaamse Regering en haar bestuursdiensten hebben bijvoorbeeld in de vormgeving van het decreet de tijd genomen om te luisteren naar de noden en verwachtingen van zowel de lokale besturen als de diverse sectoren die onder Vlaamse bevoegdheid vallen, zoals jeugd(welzijns)werk, onderwijs, welzijn, en tewerkstelling. Vertegenwoordigers van deze beleidsdomeinen kregen de mogelijkheid om gedurende twee rondes van sectorale inspraakmomenten enerzijds input te leveren qua noden en verwachtingen voorafgaand aan de totstandkoming van het decreet en, anderzijds, feedback te geven op het voorstel tot het decreet. Gelijkaardige bottom-up-inspraakmomenten kunnen een zinvolle manier zijn om het draagvlak bij socio-preventieve actoren te vergroten of alvast hun bezorgdheden zo veel mogelijk mee te nemen in de beleidsuitwerking.

Een andere mogelijkheid om sociale partners nauwer te betrekken bij het casusoverleg is om intergemeentelijke samenwerking in het kader van de LIVC R verder te stimuleren. Het huidige wettelijke kader voorziet reeds de mogelijkheid om intergemeentelijke LIVC's R op te richten, waar bijvoorbeeld wordt samengezeten volgens het territorium van bepaalde politiezones en niet volgens de grenzen van de gemeente. Zo is er een intergemeentelijke samenwerking binnen de politiezone RIHO in West-Vlaanderen en in de politiezone CARMA in Limburg.⁴⁴ Dit kan oplossingen

Een basiskader met indicatoren voor een kwaliteitsvolle multidisciplinaire aanpak kan verder bouwen op lessen uit de overlegtafels die in een aantal domeinen op lokaal niveau werden opgezet – zoals de aanpak van jonge veelplegers, intrafamiliaal geweld, kindermishandeling, of psychologische problemen.

bieden voor gemeenten waar weinig of geen verontrustende dossiers gekend zijn of die slechts over geringe capaciteiten bezitten. Intergemeentelijke samenwerking zou ook mogelijkheden kunnen bieden om socio-preventieve actoren sterker te betrekken: zo zijn sommige socio-preventieve organisaties, zoals de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW), voornamelijk actief op regionaal niveau. Deze uiten dan ook soms hun bezorgdheden over de haalbaarheid om in elke LIVC R in hun regio actief te zijn.

De steeds evoluerende context van gewelddadig extremisme

De context van fenomenen als radicalisering en gewelddadig extremisme kan snel evolueren. Een problematiek die enkele jaren geleden dringend om beleidsaandacht vroeg, kan een paar jaar later minder acuut zijn. Ondertussen kunnen nieuwe uitdagingen, trends en behoeften op de voorgrond treden. De aanpak van gewelddadig extremisme vergt dus een zekere mate van flexibiliteit: alleen daarmee kan men aan het steeds veranderende landschap van gewelddadig extremisme een antwoord bieden.⁴⁵ Dit is niet anders voor het multidisciplinair casuoverleg.

De LIVC's R werden opgezet in het kader van de Syriëstrijdersproblematiek. Deze context is de voorbije jaren echter sterk geëvolueerd, wat enkele concrete uitdagingen oplevert voor het overlegplatform. Een belangrijk aandachtspunt is de steeds prominente rol van internet in het radicaliseringsproces, een rol die niet altijd voldoende centraal staat in het casuoverleg. Zo richt de werking van de LIVC R

zich voornamelijk op de verschillende risico- en beschermingsfactoren in de offline levenswereld van de personen die besproken worden aan de overlegtafel, maar vormt het online gebeuren rond deze personen vaak nog een blinde vlek voor de deelnemende partners aan het overleg. Dit terwijl steeds grotere aandacht vereist is voor de online preventie en detectie van gewelddadig extremisme.

Extremistische acties vinden steeds vaker plaats op het internet, denk aan online haatspraak of intimidatie van tegenstanders (bijvoorbeeld door *trolling* en *doxing*). Ook vinden sympathisanten van extremistische bewegingen elkaar gemakkelijk in online netwerken. Het internet herbergt daarnaast een breed spectrum aan platforms met extremistisch propaganda- en rekruteringsmateriaal. Sociale media kunnen aldus een faciliterende en versnellende rol spelen in radicaliseringsprocessen.

Hoe kunnen gemeenten online signalen van radicalisering bij hun burgers detecteren? En hoe kunnen ze bij begeleidingstrajecten goed zicht krijgen op zowel de online als de offline leefwereld van geradicaliseerde individuen? Het integreren van online aspecten van radicalisering in de voornamelijk offline-gerichte LIVC R kan in de praktijk op enkele obstakels stuiten. Vooreerst vergt dit een grotere kennis en bewustzijn bij betrokken actoren, bijvoorbeeld over waar en hoe online extremisme zich voordoet en hoe zij het kunnen herkennen en erop reageren. De bevraging in het kader van het onderzoek

van het Vlaams Vredesinstituut toont aan dat respondenten hierover nog een concreet vormingsaanbod missen.⁴⁶

De LIVC R richt zich voornamelijk op risico- en beschermingsfactoren in de offline levenswereld van de besproken personen, maar het online gebeuren rond deze personen vormt vaak nog een blinde vlek voor de deelnemende partners aan de overlegtafel.

Daarnaast stuiten actoren die aan online preventie willen doen, nog regelmatig op organisatorische, ethische en privacy-gerelateerde kwesties. Veiligheidsactoren zagen in dit opzicht de voorbije jaren hun bevoegdheden, middelen en mogelijkheden tot online monitoring uitbreiden. Online vroegdetectie en preventie door bijvoorbeeld lokale besturen en socio-preventieve actoren staan echter nog in de kinderschoenen.⁴⁷ Omwille van hun grotendeels preventieve focus, lijken ze ook over weinig wettelijke mogelijkheden te beschikken om aan online vroegdetectie te doen, bijvoorbeeld wat betreft privacy en gegevensbeveiliging en -verzameling voor digitale interventies. Overheden kunnen de uitbouw van een online werking van het bestaande preventiebeleid ondersteunen, door eerstelijns werkers bij te staan met leidraden wat betreft online preventie, maar ook door te zorgen dat hun online en fysieke veiligheid niet in gevaar komt. Onderzoek over digitale preventie wijst verder ook op het belang van rolverduidelijking bij online preventiewerk. Welke lokale instanties zijn bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het ingrijpen bij extremistische uitingen op het internet? Wanneer en naar wie kan best doorverwezen worden?⁴⁸

Een tweede aandachtspunt is re-integratie van terugkeerders en geradicaliseerde individuen. Bij de uitbouw van de eerste multidisciplinaire overlegtafels lag de focus voornamelijk op het voorkomen dat Belgische onderdanen naar Syrië en Irak trokken om te vechten aan de zijde van extremistische bewegingen, in het bijzonder IS. Sindsdien is het IS-kalifaat echter ineengestort, wat geleid heeft tot een afname van het aantal vertrekkers. De Syriëstrijdersproblematiek is dan ook gaandeweg geëvolueerd naar het vraagstuk van re-integratie van teruggekeerde Syriëstrijders. In de periode 2020-2021 werden bijvoorbeeld 60 gedetineerden vrijgelaten die waren veroordeeld

voor terrorisme of die tijdens hun detentie door veiligheidsdiensten werden opgevolgd wegens radicalisering.⁴⁹ Het lijkt in deze context dan ook nodig om de aandacht in het kader van de LIVC's R uit te breiden en naast preventie en begeleiding in een pre-criminaliteitscontext ook aandacht te besteden aan de nazorg van geradicaliseerde gedetineerden.

Deze problematiek vraagt in het bijzonder aandacht voor de informatieoverdracht tussen de gevangenisdiensten en de gemeenten waar gedetineerden zich na hun vrijlating vestigen, alsook met de relevante diensten die de brug tussen de gevangenis en extramurale opvolging verzekeren, zoals justitiehuisen en CAW's. Ook in de gevangnissen werd in het kader van Plan R een casusoverleg in het leven geroepen. Hierbij werken verschillende actoren samen om een begeleiding op maat van de geradicaliseerde gedetineerden uit te

Het lijkt in de huidige context
nodig om in het kader van de
LIVC's R de aandacht uit te breiden
naar de re-integratie van
geradicaliseerde gedetineerden.

werken. Het doel hiervan is tweeledig: het detentietraject veilig te doen verlopen en de re-integratie te bespreken.⁵⁰ Enige continuïteit tussen de intra-penitentiaire en de extra-penitentiaire opvolging wordt momenteel verzekerd doordat hulp- en dienstverleningsorganisaties die actief zijn in de gevangnissen (en soms ook in het penitentiaire casusoverleg zetelen), achteraf ook in de LIVC R op gemeentelijk niveau aanwezig zijn. Ook de deelname van de justitiehuisen aan het penitentiaire casusoverleg maakt informatieoverdracht naar de gemeentelijke LIVC R mogelijk.⁵¹

Een systematische en gestructureerde overdracht tussen de twee overlegplatforms ontbreekt echter nog, zowel wat betreft doorstroming van informatie van het overleg in de gevangenis naar de LIVC R als andersom (bijvoorbeeld indien er reeds lokale begeleiding werd voorzien vóór het plegen van een misdrijf). Daarnaast wordt de continuïteit ook verbroken indien in het gemeentelijk casus-

overleg een minimale bezetting wordt aangehouden en dus justitieassistenten of hulpverleningsdiensten die actief waren in de gevangenis niet mee rond de overlegtafel van de LIVC R zetelen. Ook de horizontale samenwerking tussen LIVC's R van verschillende gemeenten (bijvoorbeeld indien een gevangene na detentie een andere verblijfplaats aanneemt), is in het huidige kader nog niet sterk uitgewerkt.⁵²

De huidige problematiek rond de vrijlating en re-integratie van geradicaliseerde gedetineerden vergt grotere aandacht voor de specifieke noden en problemen waarmee deze individuen vaak geconfronteerd worden. In het bijzonder bij psychische problemen – al dan niet door detentieschade of oorlogsgelateerde trauma's – kan bijzondere ondersteuning nodig zijn. Dergelijke problemen vergroten bij ex-gedetineerden immers het risico op recidive.

Tot slot vraagt ook de diffusere verschijning van gewelddadig extremisme dat overheden met een kritische blik kijken naar de huidige werking van de LIVC R. Enkele jaren geleden was de bezorgdheid om extremisme in ons land vooral gericht op islamistisch extremisme. De overlegtafels in het kader van de LIVC's R richtten zich dan ook vooral op deze problematiek.

Vandaag zijn ook andere vormen van gewelddadig extremisme steeds meer aanwezig: zowel traditionele vormen van ideologisch extremisme (links- en rechts-extremisme) alsook nieuwe en losstaande thema's hellen soms over naar geweld (bijvoorbeeld geweld gerelateerd

aan thema's zoals 5G, klimaatverandering en Covid-19).⁵³ In de praktijk blijken sommige LIVC's R momenteel reeds te worden ingeschakeld om links- of rechts-extremistische individuen op te volgen. De LIVC R lijkt dus alvast een geschikt beleidsinstrument voor de aanpak van andere vormen van extremisme, niet in het minst omdat die een *multi-agency*-aanpak waarborgt.

Toch doen er zich bij de verschillende vormen van extremisme enkele accentverschillen voor, wat soms andere klemtonen in het beleid vraagt. Zo zal het bijvoorbeeld zaak zijn goed na te denken welke diensten en organisaties best betrokken worden bij het overleg. De veranderde context zet sommige lokale besturen en preventiediensten voor de noodzaak om een nieuw sociaal netwerk met relevante partners uit te bouwen. Cruciaal hierbij is de vraag: zitten de juiste partners, met de geschikte expertise en toegang tot de juiste doelgroepen (jongeren/volwassenen; allochtone/autochtone gemeenschappen; online/offline), om de tafel?

Ook is het belangrijk om gebruik van dubbele standaarden te vermijden. Deelnemers van de LIVC's R percipiëren soms de verschillende vormen van extremisme op een andere manier. Zo bleek uit het onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut dat praktijkwerkers bij waargenomen signalen van radicalisering soms te afwachtend en soms juist voorbarig reageren (i.e., handelingsverlegenheid en -drang). In andere gevallen, bijvoorbeeld

indien de signalen weinig verontrusting teweegbrengen of geminimaliseerd worden, kunnen acties door professionals ook uitblijven (i.e., handelingspassiviteit). Dit bleek wel eens het

De LIVC R lijkt een geschikt beleidsinstrument om naast islamistisch extremisme ook andere vormen van extremisme aan te pakken, ook al vraagt dat andere klemtonen in het beleid.

Om in te spelen op bijvoorbeeld rechts- en links-extremisme of Covid-19-gerelateerde radicalisering, zal het nodig zijn om te bekijken of de juiste partners, met de geschikte expertise en toegang tot de juiste doelgroepen om de tafel zitten.

geval bij rechts-extremistische uitingen of gedragingen. Hoe kan men op lokaal niveau de verschillende uitingen van extremisme counteren, zonder dat er twee maten en twee gewichten worden gehanteerd, zonder de problematieken te overschatten en overdreven acties te ondernemen, en kwetsbare doelgroepen te stigmatiseren? Een belangrijke stap in de goede richting is alvast inzetten op het voortdurend herevalueren van de betrokken partners in de LIVC R en van de al dan niet bestaande netwerken met de verschillende lokale gemeenschappen, alsook op training, zodat de partners rond de tafel over up-to-date kennis en inzichten beschikken wat betreft de recente trends en problematieken rond gewelddadig extremisme.⁵⁴

Evaluatie van vs. experimenteren met de LIVC R

Naarmate de LIVC R zich verankert als beleidsinstrument en in zekere mate professionaliseert, klinkt de roep om evaluatie van het overlegplatform steeds luider. Worden casussen op een efficiënte manier besproken aan de overlegtafel? Hoe verloopt de uitwisseling van informatie tussen de verschillende partners in de LIVC R? En de informatiedoorstroming met die andere cruciale overlegtafel, de LTF? Of zelfs: welke rol heeft de LIVC R de voorbije jaren gespeeld in de preventie van radicalisering? Hebben de overlegplatforms signalen van radicalisering kunnen detecteren? Of hebben ze kunnen voorkomen dat individuen verder afdwaalden in het radicaliseringsproces en geweld pleegden?

De sterke aandacht voor lokale autonomie in de uitwerking van de discussietafels heeft geleid tot een lappendeken aan verschillende interpretaties, opstellingen en organisaties van het casuoverleg.

Aandacht voor evaluatie van de werking van de LIVC's R is belangrijk om drie redenen. Ten eerste is het zinvol om de werking van de soms erg verschillende praktijken op lokaal niveau te beoordelen. De sterke aandacht voor lokale autonomie in de uitwerking van de discussietafels heeft geleid tot een lappendeken aan verschillende interpretaties, opstellingen en organisaties van het casuoverleg.⁵⁵ Het wettelijk kader biedt weliswaar een voorbeeldstructuur voor het casuoverleg en stelt enkele minimum-

eisen, maar gemeenten zijn vrij om te beslissen hoe het platform georganiseerd wordt. Zo bepaalt de burgemeester de structuur en specifieke finaliteit van de discussietafel, welke actoren er mee rond de tafel zetelen, en wat de vergadermodaliteiten zijn. De lokale autonomie in de uitwerking van de LIVC R is een gevolg van het organische proces waardoor het persoonsgerichte casuoverleg op lokaal niveau is ontstaan: de pioniersgemeenten namen immers zelf de leiding in de opstart van hun overlegtafels. Dat de regierol bij lokale besturen ligt, reflecteert echter ook het besef dat zij moeten kunnen inspelen op de lokale context van radicalisering en de behoefte van de te bespreken specifieke casus. Deze vrijheid maakt echter evaluatie ook wenselijk, zowel om de lokale beleidskeuzes te beoordelen, als om eventuele werkzame elementen uit de grote variëteit aan overlegtafels te identificeren.

Ten tweede kan evaluatie zinvol zijn om de sterke beleidsinzet op het casuoverleg te kunnen verantwoorden. Er werd de voorbije jaren aan alle steden en gemeenten gevraagd om een overlegtafel op te richten, wat gepaard ging met een grotere personeelsinzet en financiële ondersteuning (bijvoorbeeld de projectfinanciering door de Vlaamse overheid). In dit opzicht kan een evaluatie zinvol zijn om te achterhalen of de overlegtafel ook effectief een positieve bijdrage speelt in de preventie

van radicalisering, en om te bekijken wat goed loopt en waar ruimte is voor bijsturing en verbetering. Evaluatie kan dan verantwoorden waarom beleidsmakers verder inzetten op het casusoverleg en het draagvlak bij lokale deelnemers van de overlegtafel vergroten. De vraag om evaluatie van het overlegplatform ontstaat trouwens ook vaak bij de deelnemers aan het casusoverleg zelf; zij zien het evalueren van de eigen werking als een zinvolle manier om de kwaliteit van en processen in het kader van het multidisciplinair werken op lange termijn te optimaliseren.⁵⁶ Voor velen voelt deelname aan de LIVC R vaak nog aan als een soort van *trial-and-error* proces, waarbij ze zich niet alleen de vraag stellen of ze de dingen goed doen, maar ook of ze de goede dingen doen.

Ten slotte is evaluatie ook belangrijk om mogelijke negatieve gevolgen van interventies in het kader van de LIVC R op te sporen en te mitigeren. Interventies kunnen negatieve effecten hebben, zowel op het leven van de besproken persoon (bijvoorbeeld indien iemand onterecht als ‘potentiële extremist’ wordt gelabeld), als op de samenleving (bijvoorbeeld indien een casus geklasseerd wordt en de persoon wel geweld gaat gebruiken). De roep om evaluatie van de werking van de LIVC R brengt enkele concrete uitdagingen met zich mee. Een eerste uitdaging betreft de evaluatie zelf. Hoewel multidisciplinaire benaderingen in het kader van de preventie van gewelddadig extremisme in verschillende landen bestaan, werden deze slechts zelden geëvalueerd.⁵⁷ Er is dus weinig

kennis voorhanden om mee aan de slag te gaan. Hoe kan men zo’n evaluatie dan best uitvoeren?

Beleidsmakers zullen hierin enkele keuzes moeten maken. Een eerste keuze betreft de vraag *wat* er juist geëvalueerd zal worden. Kijkt men naar de praktische werking van de overlegtafel (bijvoorbeeld interne processen, informatiedeling, vertrouwen tussen deelnemers...) of eerder naar de begeleidingstrajecten van de besproken casussen? Ook kan men de vraag stellen *wie* deze evaluatie best

uitvoert. Wordt hierbij een beroep gedaan op onafhankelijke evaluatoren, of laat men deelnemers aan de LIVC R de werking van het platform zelf evalueren?⁵⁸ Of ligt hier eerder een rol voor het bovenlokale niveau weggelegd? De evaluatie van multidisciplinaire overlegtafels brengt ook enkele praktische kwesties met zich mee, bijvoorbeeld wat betreft de mogelijkheid om informatie over *case management* (digitaal) bij te houden. Dit zou het mogelijk maken om de opvolging van casussen te evalueren. Maar strookt dit ook met de huidige regels rond informatie-uitwisseling en privacy-gerelateerde rechten van de besproken individuen?⁵⁹

Hoe overheden ook besluiten om met de evaluatie van het casusoverleg aan de slag te gaan, ze houden best rekening met twee aandachtspunten die in de literatuur benadrukt worden. Evaluatie brengt liefst geen extra druk met zich mee voor deelnemers

aan de overlegtafel: als partners rond de tafel angst hebben om verantwoording te moeten afleggen voor de keuzes die ze maken in het casus-

Voor velen voelt deelname aan de LIVC R vaak nog aan als een soort van *trial-and-error* proces, waarbij ze zich niet alleen de vraag stellen of ze de dingen goed doen, maar ook of ze de goede dingen doen.

Evaluatie brengt liefst geen extra druk mee voor deelnemers aan de overlegtafel: als partners rond de tafel angst hebben om verantwoording te moeten afleggen voor de keuzes die ze maken in het casusoverleg, kan dit de werking van het overleg verlammen.

overleg, kan dit de werking van het overleg verlammen.⁶⁰ Er bestaan nog vele onzekerheden in de kennis over het radicaliseringsproces, wat zich ook vertaalt in onzekerheden bij praktijkwerkers die ermee aan de slag moeten. De grote publieke aandacht die radicalisering en terreur vaak met zich meebrengt, alsook de mogelijke negatieve consequenties van ‘foute’ afwegingen in een casusoverleg, vertaalt zich vaak in druk bij partners rond de tafel die moeilijke keuzes moeten maken. Wanneer is het gerechtvaardigd een casusoverleg te sluiten of te heropenen? Hoe besluiten informatie te classificeren als niet-essentieel? Hoe beslissen om bepaalde actoren wel of niet te betrekken? Hoe dit te verantwoorden?⁶¹ Daarbij komt dat radicaliseringsinvloeden de lokale context overstijgen, dus het al dan niet slagen van *case management* hangt vaak van meerdere, soms ook externe, factoren af.⁶²

Evaluatie van multidisciplinair overleg helt best ook niet over naar standaardisering, waarbij deelnemers geen ruimte hebben om te ‘experimenteren’. Vaste procedures volstaan namelijk niet om met de complexiteit van het radicaliseringsproces om te gaan, noch voor de maatwerkaanpak die elke situatie vereist.⁶³ De steeds evoluerende context van radicalisering maakt dat deelnemers van de LIVC R telkens opnieuw zullen moeten uitzoeken hoe ze best met de nieuwe problematiek omgaan en welke partners zij best bij het overleg betrekken. Experimenteren zal bijvoorbeeld nodig zijn wat betreft de detectie en begeleiding van radicaliserende individuen die (voornamelijk) op sociale media actief zijn. Welke partners of *community leaders* kunnen ze betrekken om zicht te krijgen op online extremisme? Hoe kunnen ze beter zicht krijgen op de online risico- en beschermingsfactoren voor radicalisering van de op het casusoverleg besproken individuen? En hoe trekken ze de huidige, voorna-

melijk offline-gerichte begeleidingstrajecten door naar de online levenswereld van de persoon in kwestie? Evaluatiepraktijken die gestandaardiseerde oplossingen en onrealistische verwachtingen opdringen zouden kunnen beletten dat er de komende jaren opnieuw pionierswerk in de aanpak van radicalisering gedaan wordt.

Toch is het belangrijk een ‘alles moet kunnen’-houding te vermijden.⁶⁴ Kwaliteitskaders die rekening houden met elementen waarvan we reeds weten dat ze werken – zowel wat betreft multidisciplinaire samenwerking als aangaande de aanpak van radicalisering – kunnen zinvol zijn om de werking van de LIVC R te evalueren. Deze kunnen bijvoorbeeld als basis dienen om te beoordelen welke werkwijzen en methoden gevolgd worden (en of deze onderbouwd zijn), of er op betrouwbare wijze met de gedeelde informatie wordt omgegaan, en of het casusoverleg zich op zijn oorspronkelijke doel (en doelgroep) blijft

Evaluatiepraktijken die gestandaardiseerde oplossingen en onrealistische verwachtingen opdringen zouden kunnen beletten dat er de komende jaren opnieuw pionierswerk in de aanpak van radicalisering gedaan wordt.

richten.⁶⁵ Overheden kunnen alvast van hun kant een eerste stap zetten om een evaluatiereflex in het casusoverleg in te bouwen door lokale evaluatiepraktijken te ondersteunen, zowel door middel van financiële ondersteuning als door het aanreiken van expertise op dit vlak.⁶⁶ Een eerste poging om het casusoverleg te evalueren wordt momenteel bestudeerd in het kader van het EMMA-project of ‘*Evaluation and Mentoring of the Multi-Agency Approach to Violent Radicalisation*’. Dit Europese project, gecoördineerd door de VVSG en in samenwerking met onder andere de Universiteit Gent, voorziet de ontwikkeling van een zelfevaluatietool voor lokale ambtenaren actief in multidisciplinaire aanpakken. De tool biedt deelnemers van de LIVC R de mogelijkheid om bijvoorbeeld de structuur, de visie, de werkwijze, de samenwerking en de informatie-uitwisseling in het kader van het overlegplatform te evalueren.⁶⁷

Structurele verduurzaming van de LIVC R en overdracht van opgedane kennis

De LIVC R is ‘*here to stay*’. Tenminste, zo blijkt uit het enthousiasme van beleidsmakers om het multidisciplinaire casuoverleg te ondersteunen en verder uit te bouwen. Maar hoe kan dit ook in de praktijk waargemaakt worden? De structurele verduurzaming van de LIVC R is een vierde grote uitdaging naar de toekomst toe. Deze kwestie houdt twee concrete aandachtspunten in: het actief houden van het overlegplatform – ook als het gevoel van urgentie voor de acute problematiek van radicalisering wat gaat liggen of als er ‘*radicaliserings-fatigue*’ optreedt⁶⁸ – en het verankeren en overdragen van de opgedane kennis en goede praktijken.

Enkele belangrijke stappen om het platform te verankeren werden de voorbije jaren reeds gezet, zoals eerder in deze nota al werd aangegeven. De totstandkoming van een begeleidend juridisch en beleidskader en de wettelijke verankering door de wet over de LIVC R van 2018 waren een aantal eerste cruciale stappen in de verduurzaming van een lokaal ontsprongen initiatief. Maar enkele bevindingen uit recent onderzoek wijzen op de noodzaak verder aandacht te blijven besteden aan het structureel verduurzamen van het overlegplatform.

Zo blijkt uit de eerder genoemde bevraging door de VVSG bij Vlaamse steden en gemeenten hoe velen onder hen het ‘in leven houden van de LIVC R’ als de grootste moeilijkheid beschouwen. Maar liefst

38% van de respondenten gaf aan weinig of geen aangemelde casussen van radicalisering te hebben, waardoor het moeilijk is om de LIVC R actief te houden.⁶⁹ De situatie van veel gemeenten met een ‘slappende LIVC R’ – een casuoverleg dat op papier wel bestaat maar in de praktijk niet bijeen komt omdat er zich momenteel geen problemen voordoen – is op zich niet problematisch. In dit opzicht is de vraag echter of er in deze gemeenten geen radicaliseringsproblematieken zijn, of dat deze signalen niet of minder worden opgepikt juist omdat de aandacht verslapt. Zo toont dezelfde bevraging uit 2020 aan dat er zich in Vlaanderen wel heel wat

signalen van radicalisering voordoen: de helft van de bevroegde gemeenten geeft aan dat ze signalen van islamistische radicalisering oppikken. Steeds meer Vlaamse gemeenten worden ook geconfronteerd met signalen van rechts-extremisme (33%) en van ‘radicale motorbendes’ (15%).⁷⁰ Dit zijn niet allemaal ernstige gevallen die noodzakelijk op een LIVC R besproken hoeven te worden – het gaat vaak ook over niet-problematische uitingsvormen van radicalisering. Toch houdt een gebrekkige aanmelding van signalen naar de LIVC R een mogelijk risico in: indien problemen sluimeren en de voedingsbodem aanwezig blijft, kan een trigger de boel wel plots doen ontsporen.

Ook bestaat het risico dat de opgedane kennis en waardevolle samenwerkingsverbanden met externe partners verloren gaan indien sleutelpersonen in de LIVC R hun positie verlaten, of, in geval van het stopzetten van projectsubsidies, noodgedwongen moeten vertrekken. Enkele figuren spelen een cruciale rol in een goede

De structurele verduurzaming van de LIVC R vergt aandacht voor het actief houden van het overlegplatform, ook als het gevoel van urgentie voor de acute problematiek van radicalisering wat gaat liggen.

Een gebrekkige aanmelding van signalen naar de LIVC R houdt een mogelijk risico in: indien problemen sluimeren en de voedingsbodem aanwezig blijft, kan een trigger de boel wel plots doen ontsporen.

werking van het casuoverleg. De coördinerende preventieambtenaar, bijvoorbeeld, is uiterst belangrijk voor het teweebrengen van een vertrouwensdynamiek in het overlegplatform, een randvoorwaarde voor een vlotte informatie-uitwisseling. Maar ook de rol van de *information officer* is erg belangrijk, zowel in de LIVC R zelf als voor de informatieflux met de LTF.⁷¹

Wat kunnen overheden doen om de werking van de LIVC R structureel te verduurzamen? En om te zorgen dat (de kennis over) het multidisciplinair casuoverleg verankerd wordt in organisaties in plaats van in individuen?

Lokale besturen nemen weliswaar de regierol op zich wat betreft de LIVC R, en staan dan ook in voor het inbedden van deze structuur in hun reguliere werking. Toch kunnen ook bovenlokale overheden een actieve rol opnemen in de verduurzaming van het casuoverleg. Dit kan door bijvoorbeeld lokale besturen beter te ondersteunen bij het ontwikkelen van verankeringsstrategieën.⁷² Zulke strategieën kunnen zich onder meer richten op het formaliseren van de werking van het casuoverleg – bijvoorbeeld door middel van een lokaal samenwerkingsprotocol, het opstellen van documentatie over de gehanteerde processen, en regels rond informatiedeling en verslaggeving in het kader van het overleg. Een zekere mate van formalisatie van het overleg kan de overdracht van vaardigheden tussen de betrokken instellingen (in plaats van tussen individuen) mogelijk maken en zo de voortzetting van het overleg ondersteunen.⁷³

Bovenlokale overheden kunnen ook zelf een grotere rol spelen in het bewaken van kennis en resultaten die op het lokale niveau werden gegenereerd, zodat deze niet verloren gaan bij eventuele personeelswissels of indien projectsubsidiering wordt stopgezet. Zo kunnen

overheden bijvoorbeeld werk maken van het identificeren en verzamelen van kennis, werkzame elementen en goede praktijken zodat deze op een systematische manier gedeeld kunnen worden met andere gemeenten.⁷⁴

Ook een grotere financiële en personeelsmatige ondersteuning lijkt nodig om lokale actoren betrokken te houden. Het uitbouwen en in stand houden van de werking van het lokaal casuoverleg is namelijk voor lokale besturen vaak middelen- en tijdsintensief. De voorbije jaren kregen enkele lokale besturen – zij die het hevigst werden gecon-

fronteerd met de gekende problematieken van vertrekkende of teruggekeerde Syriëstrijders – hiervoor middelen en capaciteitsgerichte ondersteuning van zowel de Vlaamse als de federale overheden. Een bredere en meer (geografisch) verspreide stimulans lijkt nu echter nodig, aangezien er een grotere diversiteit van gemeenten in aanra-

king komt met signalen van radicalisering. De tijd waarin radicaliseringskwesaties, in het bijzonder islamistisch extremisme en de Syriëstrijdersproblematiek, beperkt bleven tot een aantal gemeenten ligt achter ons: andere vormen van extremisme doen zich bijvoorbeeld geografisch meer verspreid voor en komen zowel voor in steden als in plattelandsgemeenten.⁷⁵

Ook lokale actoren en organisaties die deelnemen aan de LIVC R beschikken best over voldoende middelen om zich er actief voor te blijven inzetten. Dit blijkt niet voor alle organisaties even evident. Structurele deelname aan de LIVC R kan voor lokale actoren de huidige werking overbelasten indien geen extra middelen voorzien worden.⁷⁶ In sectoren zoals de jeugdwelzijnssector of leerlingenbegeleiding is dit bijvoorbeeld een terugkerende bezorgdheid.⁷⁷

De tijd waarin radicaliseringskwesaties beperkt bleven tot een aantal gemeenten ligt achter ons: nieuwe vormen van extremisme doen zich bijvoorbeeld geografisch meer verspreid voor en komen zowel voor in steden als plattelandsgemeenten.

Om een verslappende aandacht voor de LIVC R tegen te gaan, kunnen bovenlokale overheden ook intergemeentelijke samenwerking stimuleren. Het poolen van kennis, middelen en personeel (bijvoorbeeld radicaliseringsambtenaren) tussen verschillende gemeenten kan hulp bieden bij kleine gemeenten met geringe capaciteit en financieringsvormen. Een andere interessante optie om de aandacht voor en interesse in de LIVC R bij de verschillende steden en gemeenten levend te houden is om een thematisch veelzijdig overlegplatform mogelijk te maken of de focus van het casusoverleg open te trekken naar andere problematieken waarvoor een bespreking tussen veiligheids- en socio-preventieve actoren zinvol kan zijn. Niet alle gemeenten worden (vandaag) even hard geconfronteerd met radicaliseringsproblematieken; sommige komen echter wel in aanraking met andere, eveneens complexe problemen waarvoor een multidisciplinaire benadering zinvol kan zijn. Voorbeelden zijn drugsgelateerde criminaliteit, de aanwezigheid van jeugdbendes of gewelddadige motorbendes, of ook andere vormen van verregaande overlast of spanningen. Een bredere focus die radicalisering overstijgt kan zinvol zijn om gemengde problematieken te behandelen: radicalisering doet zich namelijk regelmatig voor in samenhang met andere problemen, zoals een drugsverslaving, mentale stoornis of (jeugd)delinquentie.⁷⁸ Een veelzijdige focus in de LIVC R zou het ook mogelijk maken om snel in te spelen op het dynamische karakter van radicaliseringsuitingen: radicaliseringsproblematieken wisselden zich in het verleden soms snel af met andere problemen, waar vaak eenzelfde voedingsbodem achter verscholen zit. Zo ging bij heel wat individuen een criminele carrière vooraf aan hun religieuze of ideologische radicaliseringstraject.

Een bredere focus die radicalisering overstijgt kan zinvol zijn om gemengde problematieken te behandelen: radicalisering doet zich namelijk regelmatig voor in samenhang met andere problemen, zoals een drugsverslaving, mentale stoornis of (jeugd)delinquentie.

In het verbreden van de focus van de overlegtafel schuilt mogelijk wel een addertje onder het gras. In het Belgische model van multidisciplinair casusoverleg, in tegenstelling tot enkele buurlanden, werd ervoor gekozen om de focus uitsluitend op radicalisering en extremisme te leggen. Dit werd nogmaals door de wet van 2018 benadrukt, die dan ook de letter R toevoegde aan het acroniem LIVC. Enerzijds heeft deze focus op radicalisering en extremisme het mogelijk gemaakt om – door middel van de wet van 2018 – de link naar artikel 458ter van het Strafwetboek te maken, de wettelijke bepaling die een uitzondering op het beroepsgeheim introduceert voor deelnemers aan een casusoverleg ter voorkoming van terroristische misdrijven.⁷⁹

Anderzijds belemmert de exclusieve aandacht voor radicalisering en extremisme in het kader van de LIVC R mogelijk de opties om het overleg open te trekken naar andere problematieken; de uitzondering op het beroepsgeheim is

niet alleen mogelijk in casusoverleg ter voorkoming van terroristische misdrijven, maar ook in overleg dat georganiseerd wordt ter voorkoming van misdrijven gepleegd in het kader van een criminele organisatie, én in overleg met het oog op de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van de persoon of van derden. Het is voorlopig onduidelijk of andere problematieken, zoals jeugddelinquentie en bendevoering, onder deze twee doeleinden vallen. Sommige gemeenten grijpen het wettelijk kader rond het beroepsgeheim in het casusoverleg reeds aan om met akkoord van de procureur des Konings – de bepaling op de uitzondering van het beroepsgeheim wordt geconcretiseerd door regelgeving of door een toestemming van de procureur des Konings⁸⁰ – een casusoverleg rond bijvoorbeeld jonge veelplegers te organiseren. Of dit ook op structureel

niveau eerder dan op *ad-hoc*-basis mogelijk is, valt te bezien. Het opentrekken van de LIVC R zou ook in de praktijk moeilijk kunnen verlopen indien het overlegplatform geassocieerd blijft met de oorspronkelijke doelstelling die was gekoppeld aan radicalisering, extremisme en terrorisme; mogelijke partners zouden weleens weigerachtig kunnen staan om het platform op die manier door te ontwikkelen, omwille van het eventueel stigmatiserende effect op die andere problematieken.

De overlegtafel 'LIVC R' noemen, legt ook de nadruk op een overwegend negatief vertrekpunt voor het overleg. Het zou daarentegen ook zinvol kunnen zijn om op lokaal niveau structurele en maatschappelijke dimensies van polarisering, extremisme en criminaliteit op een multidisciplinaire manier te bespreken en hierrond acties op te zetten. Initiatieven kunnen zich dan bijvoorbeeld richten op het aanpakken van maatschappelijke kwetsbaarheden, het bevorderen van een inclusieve samenleving en integratie, en het stimuleren van positieve identiteitsvorming en democratisch burgerschap. Een bredere focus in de LIVC R zou in die zin kunnen helpen om het voornamelijk negatieve uitgangspunt van de overlegtafel (i.e., het dreigingsbeeld van gewelddadig extremisme) om te buigen naar een positieve focus. Los van het al dan niet opentrekken van de LIVC R naar andere problematieken zal het in ieder geval zaak zijn om vanuit lokaal en bovenlokaal niveau na te denken hoe de verschillende parallelle overlegtafels – naast de LIVC R, bijvoorbeeld de overlegtafels over problematieken zoals interfamiliaal geweld, jonge veelplegers en psychologische diagnoses – zo doeltreffend mogelijk op elkaar kunnen worden afgestemd.

Conclusies

Radicalisering is een erg dynamisch fenomeen: de context ervan kan snel evolueren en de complexiteit van het fenomeen stelt ook dat het zich telkens op nieuwe manieren kan manifesteren.⁸¹ In de aanpak van radicalisering moeten overheden dus vaak snel schakelen. Dit was niet anders in 2012, toen bij het uitbreken van de gruwelijke burgeroorlog in Syrië de eerste Belgische onderdanen naar Syrië en buurland Irak vertrokken om er zich aan te sluiten bij jihadistische organisaties.

Overheden op de verschillende niveaus hebben toen besloten volop in te zetten op de LIVC R. Wat in de beginjaren nog voornamelijk pionieren was, is stilaan uitgegroeid tot een beleidsinstrument dat vandaag de spil vormt van het radicaliserings- en terreurbeleid in België. In de urgentie van de veiligheidssituatie – in het bijzonder de terugkeer van Syriëstrijders en de aanslagen in de periode 2015-2016 – hebben overheden de LIVC R verder vorm gegeven en uitgebreid naar alle Belgische steden en gemeenten. Toch is er nog werk aan de winkel indien men van het multidisciplinair overlegplatform een duurzaam, performant en gedragen beleidsinstrument wenst te maken.

De huidige verminderde urgentie van radicalisering biedt ruimte voor de nodige beleidsreflectie over en praktijkverdieping van de LIVC R. Beleidsmakers kunnen nu werk maken van een aantal noodzakelijke stappen. Een eerste stap is het verder uitwerken van de richting die men met de LIVC R wil uitgaan. Hoe wenst men om te gaan met enkele beleidskeuzes die de voorbije jaren werden gemaakt en die een bepalende invloed hebben gehad op de ontwikkeling van de LIVC R? Hoe wenst men hierop verder te bouwen? In het bijzonder zal het zaak zijn, na te denken over de

exclusieve aandacht voor de radicaliseringsthematiek in de LIVC R en over de verplichting aan alle steden en gemeenten om een casuoverleg op te richten. Het samengaan van deze twee beleidskeuzes – die allebei werden bekrachtigd in de wet van 2018 – leidt in de praktijk tot enkele uitdagingen, vooral wat betreft kleinere gemeenten of gemeenten met weinig radicaliseringsproblemen. Deze zien zich verplicht een casuoverleg in leven te houden dat zich exclusief richt op radicaliseringskwesties, ook al beschikken ze (en hun lokale partnerorganisaties) over weinig middelen, personeel en capaciteit om dit te doen. Deze gemeenten zullen voldoende ondersteuning nodig hebben om de werking van de LIVC R voort te zetten.

De huidige verminderde urgentie van radicalisering biedt ruimte voor de nodige beleidsreflectie over en praktijkverdieping van de LIVC R, om van het overlegplatform een duurzaam, performant en gedragen beleidsinstrument te maken.

Daarnaast is het nodig om enkele sleutelementen in dit beleidsinstrument verder te ontwikkelen. Bijzondere aandacht vereisen de evaluatie en structurele verduurzaming van het overlegplatform, maar ook het verscherpen van privacy-gerelateerde kwesties en dataverwerking. Deze aspecten bleven

in de eerste jaren van de uitvoering wat achter. Indien men de LIVC R wil ontplooiën van een reactief en door urgentie gedreven instrument naar een gestructureerd en toekomstgericht beleidsinstrument, is het belangrijk om van deze aspecten nu werk te maken.

De huidige verminderde dreigingsperceptie biedt ook ruimte om de LIVC R uit te bouwen tot een beleidsinstrument dat voldoende kan inspelen op de steeds evoluerende context van radicalisering en gewelddadig extremisme. Hoe kan men flexibel en snel reageren op 'steekvlammen' en plotse noden op lokaal niveau? En hoe kan men het casuoverleg in leven houden als de urgentie wat gaat liggen? Welke elementen kunnen meegeënen worden in de aanpak van andere vormen van extremisme, en waar is nood aan aanpas-

singen? *Last but not least* is het ook wenselijk om in de huidige verminderde urgentie van radicalisering te leren uit de fouten van het verleden, zodat deze niet opnieuw gemaakt worden in de toekomstige aanpak van radicalisering. In het verleden werden personen soms ten onrechte als mogelijk radicaliserend of extremistisch gelabeld en op een LIVC R besproken. Dit kan nefaste gevolgen hebben voor de persoon in kwestie, maar ook een grote weerslag hebben op diens gemeenschap. Het is daarom belangrijk dat overheden blijven inzetten op het wegwerken van handelingsdrang, -verlegenheid, of zelfs -passiviteit bij lokale actoren die in de overlegtafels zetelen.

Een grondige beleidsreflectie over de LIVC R zet beleidsmakers voor de uitdaging een juiste balans te vinden in enkele moeilijke maar terugkerende spanningsvelden. Zo dienen ze in te zetten op professionalisering maar tegelijkertijd voldoende ruimte te laten voor experimenteren. Radicalisering is een complex fenomeen, en er bestaan nog heel wat hiaten in onze kennis over wat nu precies preventief zou kunnen werken om het fenomeen tegen te gaan. In het kader van het multidisciplinair casuoverleg weten deelnemers dan ook vaak niet wat werkt, voor wie en onder welke condities. Professionals rond de tafel moeten ook de ruimte hebben om afwegingen te maken op basis van hun professionele ervaring en beoordeling van de specifieke situatie die er besproken wordt. Daartegenover staat dan weer de behoefte aan handvatten om enerzijds lokale deelnemers te ondersteunen in de bespreking van casussen, en anderzijds een zekere mate van kwaliteit van het overleg en een gelijkmatige en consequente benadering van de verschillende radicaliseringsproblematieken te bewaren.

Een tweede terugkerend spanningsveld doet zich voor tussen het bevorderen van lokale autonomie en het voorzien van voldoende bovenlokale ondersteuning en sturing. Lokale besturen nemen de regierol op zich in het multidisciplinair casuoverleg: zij beschikken over de nodige beleidsinstrumenten om op de lokale context van

radicalisering in te spelen. Ook de politieke draagkracht van de burgemeester is essentieel om de multidisciplinaire samenwerking op lokaal niveau te trekken. Zowel de Vlaamse als de federale overheden erkennen en ondersteunen deze lokale regierol. Maar welke rol ligt dan juist weggelegd voor de bovenlokale overheden? Hiermee lijken bovenlokale besturen zelf nog te worstelen. Enige mate van bovenlokale ondersteuning, sturing en zelfs controle is nochtans nodig om de toekomstige uitdagingen aan te gaan. Het bovenlokale niveau kan een grotere rol spelen bij het vergroten van structurele verduurzaming, bijvoorbeeld door het verzamelen en verspreiden van werkzame elementen die in de LIVC's R worden ontwikkeld, alsook bij het versterken van lokale evaluatiepraktijken.⁸² Bovenlokale overheden kunnen ook in zekere mate als controlemechanisme voor lokale besluitvorming dienen, om de gelijkmatigheid in de lokale aanpak te bewaren, bijvoorbeeld wat betreft de verschillende vormen van extremisme. Deze nota gaf alvast enkele richtingwijzers mee voor een grotere Vlaamse en federale sturing om de uitbouw van de LIVC R mogelijk te maken.

Eindnoten

- 1 Zie bijvoorbeeld: Kinderrechtencommissariaat (2021). LIVC R decreet heeft kinderrechtenbocht nodig, advies 2020-2021/11, 20 april 2021, Brussel: Kinderrechtencommissariaat; Henkens, N. & Kastit, I. (2019). Het deradicaliseringsbeleid anders bekeken, Uit de Marge vzw: Brussel.
- 2 Er doet zich bijvoorbeeld een grote variëteit voor in overlegstructuren. Verschillende gemeenten hebben gekozen voor de combinatie van een operationele overlegtafel die instaat voor het feitelijk case management en een strategische overlegtafel die de operatie-tafel aanstuurt en coördineert. Een meerderheid van gemeenten verkiest echter om de LIVC R te organiseren in één overlegtafel waarop zowel strategische als operationele beslissingen worden genomen. Nog andere gemeenten hebben dan weer geopteerd voor een derde tactische tafel die als tussenschakel dient tussen de strategische en operationele doelstellingen van de LIVC R of een aparte overlegtafel voor socio-preventieve actoren, los van de LIVC R.
- 3 We baseren ons in deze nota in het bijzonder op (i) de evaluatie door het Vlaams Vredesinstituut van het Vlaams actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering; (ii) de Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020 waarbij de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) lokale besturen in Vlaanderen bevroeg over hun aanpak van radicalisering; en (iii) een recente bevraging door het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD) naar de uitrol van de LIVC R.
- 4 Bonte H., et al (2013). Beheersen van moslimradicalisering. Handreiking voor beleid en praktijk, p. 23-31.
https://www.kennisplein.be/Documents/handleiding-beheersen_van_moslimradicalisering.pdf.
- 5 Zie bijv. Pedersen, J. & Stothard, B. (2015). The Danish SSP model – prevention through support and co-operation. *Drugs and Alcohol Today*, 15(4), p. 231-242; Daugherty, C. E. (2019). Deradicalization and disengagement: Exit programs in Norway and Sweden and addressing neo-Nazi extremism. *Journal for Deradicalization*, 21, p. 219-260.
<https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/287>.
- 6 Omzendbrief betreffende de informatie-uitwisseling rond en de opvolging van foreign terrorist fighters afkomstig uit België en de inperkingen van de dreiging die ervan uitgaan (21 augustus 2015). (Brussel: Minister van Binnenlandse zaken en Minister van Justitie).
- 7 Tussen 2016 en 2020 zorgde het Vlaams actieplan voor 568.311€ aan projectfinanciering voor negen steden die geconfronteerd werden met radicaliseringsproblematiek: Aalst, Antwerpen, Gent, Maaseik, Mechelen, Mene, Oostende, Vilvoorde en Zele.
- 8 Zie bijvoorbeeld Colaert, L. & Van Alstein, M. (2020). Het Vlaamse actieplan en de lokale aanpak van gewelddadige radicalisering, in Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering. Beleid & preventie in Vlaanderen: Evaluatie en uitdagingen*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.
- 9 Logan, C. & Lloyd, M. (2018). Violent extremism: A comparison of approaches to assessing and managing risk, *The British Psychological Society*, 24, p. 141-161; Rosand, E. (2019). *Multi-Disciplinary & Multi-Agency Approaches to Preventing & Countering Violent Extremism: An Emerging P/CVE Success Story?*, in Institute for Economics & Peace, *Global Terrorism Index 2018. Measuring the Impact of Terrorism*, November 2018, Sydney: IEP, p. 72-75.
- 10 Coolsaet, R. (2016). All radicalisation is local, *Egmont Papers*, 84, p. 45.
- 11 Zie bijvoorbeeld Eijkman, Q. & Roodnat, J. (2017). Beware of Branding Someone a Terrorist: Local Professionals on Person-Specific Interventions to Counter Extremism, *Journal for Deradicalization*, 10, p. 195-196.
- 12 Zie bijvoorbeeld: Sarma, K. M. (2018). RAN Multi-Agency Working and Preventing Violent Extremism I. Issue paper, RAN Centre of Excellence; Sarma, K. M. (2018). Multi-Agency Working and Preventing Violent Extremism II. Position paper, RAN Centre of Excellence.
- 13 Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD) (2019). Plan R. Verduidelijkende nota over de LIVC-R, p. 14.
- 14 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering*, p. 134.
- 15 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering*, p. 130.
- 16 Zie bijv. Smit, Q. & Lenos, S. (2019). *Legislation, Training and Other Options for Overcoming Barriers to Information Sharing*, RAN Centre of Excellence.
- 17 Zie bijvoorbeeld: Kinderrechtencommissariaat (2021). LIVC R decreet heeft kinderrechtenbocht nodig, advies 2020-2021/11, 20 april 2021, Brussel: Kinderrechtencommissariaat.
- 18 Sarma, K. M. (2018). *Multi-Agency Working and Preventing Violent Extremism II*, RAN Centre of Excellence, p. 16.
- 19 Henkens, N. & Kastit, I. (2019). *Het deradicaliseringsbeleid anders bekeken*, Uit de Marge vzw: Brussel, p. 37.
- 20 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 173.
- 21 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 129.
- 22 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). *Gewelddadige radicalisering & polarisering*, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 132.
- 23 Dit arrest verwerpt het beroep van vzw's die stelden dat het beroepsgeheim absoluut is en dat de wet van 2018 op de LIVC R een ongelijke behandeling van personen in de LIVC R teweegbrengt. Volgens deze uitspraak is het beroepsgeheim dus niet absoluut als het gaat over een dwingende maatschappelijke behoefte. Het arrest stelt ook dat de structuur van de LIVC R maakt dat het geen ongelijke behandeling teweegbrengt. Zie: Grondwettelijk Hof - Arrest nr. 52/2021 van 1 april 2021 – Rolnummer 7141 – Beroep - Artikel 5 van de wet van 30 juli 2018 « tot oprichting van lokale integrale veiligheidscellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme », ingesteld door de vzw « TCC-Accueil, ASBL » en anderen.

- 24 Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (2016). Rapportage VVSG. Vragenlijst Radicalisering & Polarisering, p. 4; De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 25.
<https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/rapportage-ledenbevraging>.
- 25 Schriftelijk antwoord op de vraag van Caroline Taquin aan de minister van Binnenlandse Zaken, Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing, QRVA 55 054, 2 juni 2021. Hier dient wel opgemerkt te worden dat van bepaalde LIVC's R werd aangegeven dat die 'slapend' zijn en dat sommige van de bevraagde gemeenten de aanwezigheid van een LIVC R op hun grondgebied niet hebben aangegeven, wat de weergegeven cijfers eveneens kan vertekenen. Ook laat de wet van 2018 toe dat kleinere gemeentes samen een LIVC R starten, wat de discrepantie tussen het aantal LIVC's R en het aantal steden en gemeenten verklaart.
- 26 In actie 4.2 van het actieplan stelt de Vlaamse overheid € 1,5 miljoen per jaar voor de komende 4 jaar beschikbaar in subsidies voor gemeenten ter ondersteuning van hun coördinerende rol in de aanpak van radicalisering. Bron: Actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en polarisatie, 2020-2024, Vlaamse Regering 2021 2105.
<https://beslissingenvlaamse regering.vlaanderen.be/document-view/60A79830364FD900080004BA>.
- 27 In het bijzonder de aanslag op het Joods Museum in Brussel in 2014, de vrijdeldde aanslagen door een netwerk in Verviers in 2015, en de aanslagen in Parijs in januari en in november 2015.
- 28 De Waele, M. (2019), Hoe een Lokale Integrale Veiligheidscel uitbouwen? Brussel: Uitgeverij Politeia, p. 83.
- 29 De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 29.
- 30 Zie bijvoorbeeld De Waele, M. (2018), Hoe een lokale integrale veiligheidscel uitbouwen?, Brussel: Uitgeverij Politeia, p. 33-39; Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 129-130.
- 31 De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 29.
- 32 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 124-126.
- 33 Zie bijvoorbeeld: Sarma, K. M. (2018). Multi-Agency Working and Preventing Violent Extremism I, RAN Centre of Excellence.
- 34 De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 27.
- 35 Uit de recente bevraging bij lokale besturen door de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten blijkt dat het OCMW in 81% van de LIVC's R aanwezig is. Zie: De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 27.
- 36 De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 10.
- 37 De bevraging van de VVSG wees op een afname in verwijzingen door bijvoorbeeld het OCMW (daling van 63% van gemeenten die in 2018 signalen van het OCMW ontvingen naar 51% in 2020), CLB (van 17% naar 7%), jeugdwerk (van 17% naar 11%), justitiehuis (van 9% naar 5%), VDAB (van 8% naar 1%), en Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (van 8% naar 1%).
- 38 Informatie verkregen van het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (OCAD) op basis van nota's dd september 2021 (context bevraging LIVC R)
- 39 De bevragingen waarop deze nota is gefundeerd, werden afgenomen vóór het in werking treden van het Vlaams decreet over het beroepsgeheim. Daarom is het niet mogelijk te weten of met dit decreet de bezorgdheden over het beroepsgeheim ondertussen zijn weggenomen.
- 40 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 131.
- 41 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering. Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 131.
- 42 De Waele, M. & Van Mele, K. (2022). Hierarchy and Co-operation within Multi-Agency Networks in the Field of P/CVE. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022, p. 2-3.
- 43 Hardyns, W. et al. (2021). Multi-Agency Working to Prevent Violent Radicalisation. RADICES - Interdisciplinary Journal for the Study of Terrorism & Extremism, 1 (Brussel: OCAD), p. 23-40.
- 44 Verslag van de gedachtewisseling namens de Commissie voor de bestrijding van gewelddadige radicalisering uitgebracht door Jo Brouns en Kristof Slagmulder over de rol van de lokale besturen bij de bestrijding van gewelddadige radicalisering en de werking van de lokale integrale veiligheidscellen, ingediend op 27 oktober 2020 (2020-2021), Brussel: Vlaams Parlement, p. 5.
- 45 Özkan, C. & Peeters, M. (2022). Flexibility of MAW Approaches towards New Emerging Challenges. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022, p. 1.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/3%20Flexibility%20of%20MAW%20approaches%20towards%20new%20emerging%20challenges.pdf>.
- 46 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 334.
- 47 Özkan, C. & Peeters, M. (2022). Flexibility of MAW Approaches towards New Emerging Challenges. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022, p. 6.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/3%20Flexibility%20of%20MAW%20approaches%20towards%20new%20emerging%20challenges.pdf>.

- 48 Zie bijvoorbeeld: Jansen, A., Verdegaal, M. & Wouterse, L. (2020), How to do Digital Youth Work in a P/CVE Context: Revising the Current Elements, Radicalisation Awareness Network; Hamdiui, T. & van den Broek, J. (2019), Online Jongerenwerk: Werken in de online leefwereld van jongeren. Handvatten voor jongerenwerkers en managers, Nederlands Jeugdinstituut.
- 49 Antwoord van de vice-eersteminister en minister van Justitie, belast met de Regie der Gebouwen, en minister van Europese Zaken van 10 maart 2020, op de vraag nr. 143 van mevrouw de volksvertegenwoordiger Marijke Dillen van 25 november 2019 (N.), Qrva 55 013, 10 maart 2020.
- 50 Het overlegplatform werd opgericht in 2018-2019 in het kader van de geïntegreerde visie rond de aanpak van radicalisering in de Vlaamse gevangenissen. Aan het overleg nemen onder meer de gevangenisdirectie, de Cel Extremisme (CelEx) van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI), de psychosociale diensten, hulp- en dienstverleningsactoren, en justitiehuizen, deel.
- 51 De justitiehuizen kregen met de Gemeenschappelijke Omzendbrief van 18 februari 2019 voor een globale aanpak van gewelddadige radicalisering en extremisme en van terrorisme een mandaat om al tijdens de detentie aan de slag te gaan met geradicaliseerde gedetineerden en re-integratie na vrijlating beter voor te bereiden.
- 52 De Waele, M. (2019), Hoe een Lokale Integrale Veiligheidscel uitbouwen? Brussel: Uitgeverij Politeia.
- 53 Zie bijvoorbeeld Pauwels, A. (2020), Actuele uitdagingen en noden inzake gewelddadige radicalisering en extremisme, in Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M., Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 259-309.
- 54 Özkan, C. & Peeters, M. (2022). Flexibility of MAW Approaches Towards New Emerging Challenges. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in The Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/3%20Flexibility%20of%20MAW%20approaches%20towards%20new%20emerging%20challenges.pdf>
- 55 Hardyns, W. et al. (2021). Multi-Agency Working to Prevent Violent Radicalisation. RADICES - Interdisciplinary Journal for the Study of Terrorism & Extremism, 1 (Brussel: OCAD), p. 25.
- 56 Von Berg, A. & Kotzur, L. (2022). Evaluating Multi-Agency Networks in the Field of P/CVE. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/1%20Evaluation%20of%20MAW.pdf>
- 57 Zie bijvoorbeeld: Gielen, A.-J. (2017). Evaluatie van de bestrijding van gewelddadig extremisme, in: L. Colaert (red.), 'Deradicalisering': Wetenschappelijke inzichten voor een Vlaams beleid, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 105; Eijkman, Q. & Roodnat, J. (2017), Beware of Branding Someone a Terrorist: Local Professionals on Person-Specific Interventions to Counter Extremism, Journal for Deradicalization, p. 176; Rosand, E., et al. (2018), A Roadmap to Progress. The State of the Global P/CVE Agenda, The Prevention Project – Organizing against Violent Extremism, p. 16.
- 58 Hardyns, W. et al. (2021). Multi-Agency Working to Prevent Violent Radicalisation. RADICES - Interdisciplinary Journal for the Study of Terrorism & Extremism, 1 (Brussel: OCAD), p. 32.
- 59 Het nut van het houden van logboeken bij evaluatie wordt bijvoorbeeld besproken in een evaluatiestudie van het PRISM-model van interventies in Australië. Zie: Cherney, A. & Belton, E. (2021). Evaluating Case-Managed Approaches to Counter Radicalization and Violent Extremism: An Example of the Proactive Integrated Support Model (PRISM) Intervention, Studies in Conflict & Terrorism, 44:8, p. 629-630. Ook onderzoeker Daniel Koehler beveelt het documenteren van casuoverleg aan: Koehler, D. (2017), Structural Quality Standards for Work to Intervene with and Counter Violent Extremism. A Handbook for Practitioners, State Coordination Units and Civil Society Programme Implementers in Germany, Stuttgart: Counter Extremism Network Coordination Unit, p. 38-39 en 48.
- 60 Zie bijvoorbeeld: Dijkman, A. (2021). 'De radicaliseringsindustrie'. Van pionieren naar professionaliseren. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- 61 Gssime, Y. (2019). Individual Case Management: When and How to Intervene? RAN Ex Post Paper, Radicalisation Awareness Network Centre of Excellence.
- 62 Zie bijvoorbeeld Eijkman, Q. & Roodnat, J. (2017), Beware of Branding Someone a Terrorist, Journal for Deradicalisation, p. 177.
- 63 Dijkman, A. (2021). 'De radicaliseringsindustrie'. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- 64 Von Berg, A. & Kotzur, L. (2022). Evaluating Multi-Agency Networks in the Field of P/CVE. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/1%20Evaluation%20of%20MAW.pdf>
- 65 Dijkman, A. (2021). 'De radicaliseringsindustrie'. Van pionieren naar professionaliseren. Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 192-194.
- 66 Zie bijvoorbeeld Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 340-341.
- 67 Voor meer informatie over het EMMA-project, zie:
<https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/emma>
- 68 Renard, T. & Coolsaet, R. (red.) (2018). Returnees: Who Are They, Why Are They (not) Coming Back and How Should We Deal with Them? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands. Egmont Paper 101, februari 2018, Brussel: Egmont Instituut, p. 76.
- 69 De Waele, M. (2020), Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020, Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 29.

- 70 De Waele, M. (2020). Bevraging Radicalisering & Polarisering 2020. Vereniging van Vlaamse Steden & Gemeenten, p. 9-10.
- 71 Zie bijv. Colaert, L. & Van Alstein, M. (2020). Het Vlaamse actieplan en de lokale aanpak van gewelddadige radicalisering, in Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 123-124 & p. 129-131.
- 72 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 336.
- 73 Kotzur, L. & Schueble, S. (2022). Sustainable P/CVE Approaches: The Importance of Continuation and Formalisation for Multi-Agency-Networks. Good Practices and Guidelines for Strengthening Local Multi-Agency Work in the Prevention of Violent Radicalisation, Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, maart 2022.
<https://www.vvsg.be/Leden/Radicalisering/EMMA/2%20Continuation.pdf>
- 74 Vlaams Vredesinstituut (2020). Advies over het Vlaams beleid inzake de preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 11.
- 75 Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 290.
- 76 Vlaams Vredesinstituut (2020). Advies over het Vlaams beleid inzake de preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 6.
- 77 Zie bijv. Cops, D., Pauwels, A., & Van Alstein, M. (2020). Gewelddadige radicalisering & polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut, p. 71-72.
- 78 Zie bijvoorbeeld Basra, R. (2019). Drugs and Terrorism: The Overlaps in Europe, The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, CSR, Londen: ICSR; Basra, R., Neumann, P. R. & Brunner, C. (2016). Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus. The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence, CSR, Londen: ICSR.
- 79 De eerste paragraaf van art 458ter Sw luidt: "§ 1. Er is geen misdrijf wanneer iemand die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen, deze meedeelt in het kader van een overleg dat wordt georganiseerd, hetzij bij of krachtens een wet, decreet of ordonnantie, hetzij bij een met redenen omklede toestemming van de procureur des Konings. Dit overleg kan uitsluitend worden georganiseerd, hetzij met het oog op de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van de persoon of van derden, hetzij ter voorkoming van de misdrijven bedoeld in Titel I ter van Boek II of van de misdrijven gepleegd in het raam van een criminele organisatie, zoals bepaald in artikel 324bis. De in het eerste lid bedoelde wet, decreet of ordonnantie, of de met redenen omklede toestemming van de procureur des Konings bepalen ten minste wie aan het overleg kan deelnemen, met welke finaliteit en volgens welke modaliteiten het overleg zal plaatsvinden."
- 80 Versweyvelt, A. & Put, J. (2018). Wegwijzers beroepsgeheim casus-overleg. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Brussel: Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, p. 2.
- 81 Zie bijvoorbeeld: Dijkman, A. (2021). 'De radicaliseringsindustrie': Van pionieren naar professionaliseren. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- 82 Vlaams Vredesinstituut (2020). Advies over het Vlaams beleid inzake de preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering, Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Vlaams Vredesinstituut

Het Vlaams Vredesinstituut werd in 2004 opgericht als paraparlementaire instelling bij het Vlaams Parlement. Het Vredesinstituut staat garant voor het aanleveren van grondige analyses, het informeren en organiseren van het debat, en het aansturen op maatregelen voor het bevorderen van vrede en geweldpreventie.

Auteur

Annelies Pauwels werkt sinds 2020 bij het Vlaams Vredesinstituut waar ze onderzoek doet naar radicalisering en terrorisme.

Email: annelies.pauwels@vlaamsparlement.be

Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, kortweg VVSG, is belangenbehartiger, kennisdeler en netwerkbouwer van en voor de lokale besturen.

Auteur

Maarten De Waele werkt sinds 2016 als expert lokale preventie van gewelddadig extremisme bij de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

Email: maarten.dewaele@vvsg.be